

LAUREA
AMMATTIKORKEAKOULU

Uuden edellä

Tutkinnonsuorittajien kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta

---

Lauri Kontkanen

Tiina Myllymäki

Pyry Pulkkinen

2013 Hyvinkää

Laurea-ammattikorkeakoulu
Laurea Hyvinkää

Tutkinnonsuorittajien kokemukset tuetusta
oppisopimuskoulutuksesta

Lauri Kontkanen
Tiina Myllymäki
Pyry Pulkkinen
Sosiaaliala
Opinnäytetyö
Toukokuu, 2013

Kontkanen Lauri, Myllymäki Tiina, Pulkkinen Pyry

Tutkinnonsuorittajien kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta

Vuosi

2013

Sivumäärä

65

Opinnäytetyössämme tutkimme Päijät-Hämeen alueella tuetussa oppisopimuskoulutuksessa opiskelleiden tutkinnonsuorittajien kokemuksia opiskeluprosessin ajalta. Tuettu oppisopimuskoulutus kuuluu osana vuonna 2008 alkaneeseen Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hankkeeseen. Tutkimusaiheemme saimme Lahden kaupungin nuorisopalveluilta, joka osaltaan vastaa hankkeessa mukana olevien nuorten ohjaamisesta ja tukemisesta. Koulutuskeskus Salpaus toimii koulutuksen järjestäjänä Päijät-Hämeen alueella, jolloin se vastaa haastatteluiden oppisopimuskoulutuksen käytännönjärjestelystä ja maahanmuuttajaopiskelijoiden ohjauksesta.

Tutkimuksemme teoreettinen viitekehys koostuu syrjäytymisestä, maahanmuuttajien ja nuorten työllistymisen haasteista sekä heidän työllistymistään edistävästä tekijöistä. Tutkitusti koulutus edistää tehokkaasti työllistymistä, mutta haasteeksi saattavat nousta nuorten haasteellinen kehitysvaihe tai puutteellinen tuki nivelvaiheessa ja maahanmuuttajilla riittämätön kielitaito tai uuteen kulttuuriin integroituminen. Tuettu oppisopimuskoulutus tarjoaa mahdollisuuden nuorille ja maahanmuuttajille hankkia ammatillisen pätevyyden yksilöidysti räätälöidyn tuen avulla.

Opinnäytetyömme on laadullinen tutkimus. Tutkimukssamme haastattelimme puolistrukturoidulla haastattelumenetelmällä kahdeksaa oppisopimuskoulutuksesta valmistunutta tai koulutuksen loppupuolella olevaa tutkinnonsuorittajaa. Haastatelluista kolme oli nuoria ja viisi maahanmuuttajataustaisia opiskelijoita. Haastattelun teemoiksi valitsimme oppisopimuksen aloittamisen, tarjotun tuen kokemisen, oppisopimuksen opiskelumuotona, opiskelijoiden ammattitaidon sekä tulevaisuuden suunnitelmat. Nauhoitimme ja litteroimme haastattelut, minä jälkeen analysoimme aineiston sisällönanalyysillä. Vastaamme tutkimukssamme seuraaviin kysymyksiin: miten tutkinnonsuorittajat kokivat tarjotun tuen ja miten heidän ympärillään oleva tukiverkosto oli toiminut, millaisia kokemuksia heille jäi oppisopimuskoulutuksesta prosessina sekä millaiseksi tutkinnonsuorittajat kokivat ammatillisen osaamisensa ja ammatti-identiteettinsä.

Tutkimukssamme ilmeni, että haastatellut tutkinnonsuorittajat olivat pääosin tyytyväisiä tuettuun oppisopimusopiskeluun ja kokivat koulutuksessa saamansa valmiudet riittäviksi avoimille työmarkkinoille siirtymistä varten. Lisäksi tutkinnonsuorittajat kertoivat tuetussa oppisopimuskoulutuksessa mukana olleen tukiverkoston hyödylliseksi ja tärkeäksi sekä vertais-tuen merkitykselliseksi. Kaikki tutkinnonsuorittajat olivat kuitenkin kokeneet erityisesti opin-tojen alun haasteellisena. Nuoret tutkinnonsuorittajat korostivat suurimpina haasteina fyysisen ja henkisen jaksamisen opiskelun ohella. Nuoret olisivat myös kaivanneet lisää teoriaopin-toja käytännön opiskelun rinnalle. Maahanmuuttajataustaiset tutkinnonsuorittajat sen sijaan nostivat esiin kielitaidon puutteellisuuden ja siitä johtuvat haasteet vuorovaikutustilanteissa.

Asiasanat: syrjäytyminen, työllistyminen, tuettu oppisopimuskoulutus, nuoret, maahanmuuttajat, laadullinen tutkimus, puolistrukturoitu haastattelu

Kontkanen Lauri, Myllymäki Tiina, Pulkkinen Pyry

Students' experiences of supported apprenticeship training

Year	2013	Pages	65
------	------	-------	----

The purpose of the thesis was to research students' experiences during the entire studying process in supported apprenticeship training in Päijät-Häme region. Supported apprenticeship training belongs to the program called Individual guidance and organized networks supporting students in apprenticeship studies, which has started in year 2008. The subject was commissioned by Lahden nuorisopalvelut, which contributes to the project with the guidance and support to young people. Koulutuskeskus Salpaus which works as an organizer of studies in Päijät-Häme region is responsible for the practical arrangement of the interviews and giving guidance for immigrant students.

The theoretical framework consisted of marginalization, immigrants and young people's employment challenges and means to increase their employment. It is proved at studying will increase employment but there might be challenges for young people with the stage of development, or lack of support in transitional phase and for immigrant's inadequate language skills or the integration in a new culture. The basic objective of supported apprenticeship training to these young people and immigrants is to achieve a vocational qualification through individually tailored support.

The study was qualitative. The data consisted of semi-structured interviews of process eight apprenticeship training program students who were going to complete their studies or had already completed them. In our interviews we had three young students and five older immigrant students. The interviews were recorded, transcribed and analyzed by a qualitative content analysis. The interview themes were: starting apprenticeship training, offered support and experiences about it, apprenticeship training as a study type, how professional the students considered themselves, as well as their plans for the future. The results were analyzed under three themes: how the offered support was experienced and how surrounding support network was working, how the students experienced apprenticeship training as a process as well as how students felt about their professional knowledge and professional identity.

The results showed that the respondents were satisfied with their studies. They also told that the support network was meaningful and important. No one was left without support at any time during the process, also peer support was experienced important. Students thought that after the graduation they would be ready to start working as a professional. However, young people felt that the greatest challenge of studying was physical and mental wellbeing and they should have used more theoretical studies alongside practical learning. For immigrant students the greatest challenge was the lack of language skills, challenges resulting from the interaction situations, and a need for more studies in language learning. The challenges were shown especially in the early stages of their studies among both the young and the immigrants.

Keywords: social exclusion, employment, supported apprenticeship training, youth, immigrants, qualitative research, focused interview

Sisällys

1	Johdanto	6
2	Tutkimusaiheen rajaus	8
2.1	Oppisopimuskoulutus Suomessa	9
2.2	Tuettu oppisopimus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hanke	13
3	Teoreettiset lähtökohdat	15
3.1	Syrjäytyminen	16
3.2	Maahanmuuttajataustaisten työttömyys ja syrjäytyminen	18
3.3	Maahanmuuttajien osallisuuden edistäminen	22
3.4	Nuorten työttömyys ja syrjäytyminen	23
3.5	Nuorten osallisuuden edistäminen	26
4	Tutkimuksen toteutus ja metodologiset valinnat	28
4.1	Tutkimusmenetelmät	28
4.2	Tutkimuksen kohde	29
4.3	Tutkimuksen aineiston keruu	30
4.4	Tutkimusaineiston analyysi	34
5	Nuorten ja maahanmuuttajaopiskelijoiden kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta	35
5.1	Maahanmuuttajat	35
5.2	Nuoret	39
6	Pohdinta	44
6.1	Tulosten tulkinta	44
6.2	Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys	50
6.3	Hyödynnettävyys	51
	Lähteet	53
	Liitteet	58

1 Johdanto

Tutkimuksemme kohde on Tuettu oppisopimus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hanke, jonka tarkoitus on kehittää Päijät-Hämeen alueella tuettua oppisopimuskoulutusta. Hankkeen tavoitteiden toteutumisen kannalta on tärkeää kuulla tutkinnonsuorittajien kokemuksia tuetusta oppisopimuskoulutuksesta. Tehtävämme oli oppisopimuksesta valmistuvien sekä jo valmistuneiden tutkinnonsuorittajien haastattelut.

Opinnäytetyömme aiheen valinta

Pohdimme vaihtoehtoja opinnäytetyömme aiheelle vuosien 2011-2012 vaihteessa. Tuolloin tarkastelimme aihetta, jonka teemana olisi ollut tutkia tukihenkilön läsnäoloa työpaikalla ja sen vaikuttavuutta nuoren tukemiseen työssä. Huomasimme, että aiheen teema muistuttaa työhönvalmennuksen työmuotoa, jossa työhönvalmentaja on mukana tukemassa ja ohjaamassa nuorta työpaikalla työllistymisen edistämiseksi. Otimme yhteyttä Lahden nuorisopalveluihin, joka järjestää työhönvalmennusta Lahden alueen nuorille ja joka on osallisena tuetun oppisopimuskoulutuksen hankkeessa. Alkuperäisen aiheemme toteuttaminen ei ollut mahdollista, joten emme aloittaneet tuolloin yhteistyötä nuorisopalveluiden kanssa. Lahden nuorisopalveluilta neuvottiin osallistumaan työpajayhdistyksen (TPY) valtakunnalliseen työpajaseminaariin Helsingissä maaliskuussa 2012 ja etsimään sieltä yhteistyökumppania aiheellemme. Seminaariin kokoontui seinättömän työpajavalmennuksen henkilöstöä eri puolilta Suomea. TPY on työpaja-ammattilaisten perustama järjestö, johon kuuluu yli 200 työpajaorganisaatiota. (Valtakunnallinen työpajayhdistys n.d.)

Seminaarista emme löytäneet aiheellemme yhteistyökumppania. Esteeksi tutkimuksemme toteuttamiselle nousivat näin ollen aiheen työelämälähtöisyyden puuttuminen ja tutkimusmetodologiset haasteet, joten lopulta hylkäsimme aiheen. Tutkimuksemme työelämälähtöisyyden kriteerin täyttymiseksi tarjosimme resurssijamme uudelleen Lahden kaupungin nuorisopalveluille ja keskustelimme yhteistyön aloittamisesta heidän kanssaan. Nuorisopalveluiden toiminnanohjaaja esitteli meille erilaisia potentiaalisia aiheita opinnäytetyöllemme, joista lopulta valitsimme tuettuun oppisopimuskoulutukseen liittyvän aiheen.

Sovimme, että toteutamme opinnäytetyömme yhteistyössä Lahden kaupungin nuorisopalveluiden sekä Koulutuskeskus Salpauksen kanssa osana syksyllä 2008 alkanutta, Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena hanketta. Kevään 2012 aikana osallistuimme useisiin suunnittelutapaamisiin tuetun oppisopimuksen hanketyöryhmän kanssa. Tapaamisissa saimme perehdytyksen hankkeen sisältöön ja sen tarkoitukseen. Samalla rajasimme omaa aiheitamme ja rooliamme hankkeessa.

Koimme opinnäytetyömme aiheen sekä tutkimuksemme toteutussuunnitelmat mielekkäiksi siksi, että opinnäytetyön aihe tarjosi ainutlaatuisen mahdollisuuden saada lisää kokemusta moniammatillisesta yhteistyöstä sekä maahanmuuttajataustaisten aikuisten ja alle 25 - vuotiaiden nuorten kanssa työskentelystä. Myös syrjäytymisen ehkäisy, työllistymisen edistäminen ja seinätön valmennus työmuotona vaikutti meistä kiinnostavalta.

Opinnäytetyömme ajankohtaisuus

Tuetun oppisopimuskoulutuksen hankkeen avulla pyritään edistämään nuorten ja maahanmuuttajataustaisten aikuisten kouluttautumista ja työllistymistä sekä ehkäisemään heidän syrjäytymistään. Yhteiskunnan vastuulla on järjestää koulutusta sekä tarjota koulutuksen myötä mahdollisuuden kiinnittyä työelämään ja tällä tavoin ehkäistä syrjäytymistä niin nuorten, aikuisten kuin maahanmuuttajataustaisten keskuudessa. Vaikka koulutusta tarjotaankin, yksilön oma motivaatio kouluttautua ei kuitenkaan aina yksinään riitä. Useiden nuorten ja maahanmuuttajien vaarana on jäädä peruskoulun jälkeen ilman jatkokoulutusta. Taustalla voi olla, että opiskelijalla on henkilökohtaisia, opintojen etenemistä tai niiden aloittamista heikentäviä tai estäviä tekijöitä, kuten oppimisvaikeuksia, ongelmia elämänhallinnassa tai terveydellisiä ongelmia. Nämä haasteet voivat johtaa esimerkiksi siihen, että koulutukseen ei hakeuduta, jäädään ilman opiskelupaikkaa tai opinnot lopetetaan kesken koulutuksen. Maahanmuuttajaopiskelijoiden suurimmaksi haasteeksi nähdään usein koulutusta ja työllistymistä ajatellen kielitaidon riittämättömyys. Perinteinen oppilaitosopiskelu ei välttämättä kykene tarjoamaan riittäviä tukikeinoja edellä mainittuihin haasteisiin. Lisäksi koulun penkillä tapahtuva oppiminen ei välttämättä sovellu opiskelumuotona kaikille opiskelijoille. Tällöin oppisopimuskoulutusta voidaan pitää yhtenä vaihtoehtona hankkia ammatillinen pätevyys. Oppisopimuskoulutus onkin noussut nuorten koulutuksen edistäjänä ajankohtaiseksi puheenaiheeksi (Viinisalo 2013).

Työttömyyden on havaittu olevan yksi suurimmista nuorten syrjäytymistä aiheuttavista tekijöistä. Eritoten nuorten työttömyys ja syrjäytyminen ovat olleet viime vuosina ajankohtaisia puheenaiheita, ja ratkaisukeinoja on haettu hallitusohjelmaa myöten eritoten nuorten työttömyyden ja syrjäytymisen ehkäisyyn. Myrskylän (2012) mukaan koulutus edistää merkittävästi nuorten työllistymistä, mutta valitettavasti useat nuoret jäävät ilman koulutusta: pelkän peruskoulun käyneiden alle 29-vuotiaiden nuorten lukumäärä oli vuonna 2010 jopa yli 50 000 ja muuten kouluttamattomien tai työvoiman ulkopuolella olevien nuorten joukko Suomessa on huomattava. (Mt., 1.) Noin kolmasosalla työttömistä nuorista työnhakijoista ei ole muuta koulutusta kuin peruskoulu (Työ - ja elinkeinoministeriö 2012a, 15). Lisäksi yli 7000 ammatillista koulutuspaikkaa on suunnitteilla lopettaa, minkä uskotaan hankaloittavan entisestään ammatilliseen koulutukseen pääsyä (Pohjanpalo 2013). Myös vähemmistöjen, kuten maahanmuuttajien työllistyminen Suomessa on haasteellista. Heidän työllistymisensä esteeksi nousevat yhtä

lailla koulutuksen puute kuten syntyperäisillä suomalaisillakin, mutta kouluttamattomuus ja työttömyys johtuvat pääsääntöisesti eri tekijöistä. Esteeksi nousevat muun muassa kielitaidon puute tai kotimaassa suoritettu tutkinto ei ole pätevä Suomen työmarkkinoilla.

Tutkimuskysymykset

Muodostimme tutkimuksemme päätutkimuskysymykseksi:

Millaisia kokemuksia tutkinnonsuorittajat olivat saaneet tuetusta oppisopimuskoulutuksesta?

Päätutkimuskysymyksemme on laaja, sillä se rakentuu useasta eri tekijästä. Tämän johdosta jäsentelimme päätutkimuskysymyksemme pohjalta alatutkimuskysymyksiä, jotta vastaaminen päätutkimuskysymykseemme on mahdollista.

Tutkimuksemme alatutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

1. Miten tutkinnonsuorittajat olivat kokeneet tarjotun tuen ja miten heidän ympärillä oleva tukiverkosto oli toiminut?
2. Miten tutkinnonsuorittajat ovat kokeneet tuetun oppisopimuskoulutuksen opiskelumuotona?
3. Millaiseksi tutkinnonsuorittajat kokivat ammatillisen osaamisensa ja ammatti-identiteettinsä?

Ensimmäinen alatutkimuskysymyksemme koskee tutkinnonsuorittajien kokemuksia tukiverkoston toiminnasta ja tarjotusta tuesta. Hankkeen keskeisimpiä tavoitteita on, että tutkinnonsuorittajien ympärille muodostetaan tukiverkosto, joka tukee heitä opintojen aikana ja jollaista tavallisessa oppisopimuskoulutuksessa ei järjestetä. Toisella alatutkimuskysymyksellä etsimme vastausta muun muassa siihen, millaisena tutkinnonsuorittajat kokivat käytännönlaheisen koulutuksen ja miten tuettuun oppisopimuskoulutukseen liittyvät käytännönjärjestelyt kuten arvioinnit ja tutkinnonsuorittajien ohjaus opinnoissa olivat sujuneet. Kolmas alatutkimuskysymyksemme koskee tutkinnonsuorittajien ammattitaitoa ja valmiuksia työkentälle, sillä oppisopimuskoulutuksen tavoitteena on, että tutkinnonsuorittajilla on opintojen jälkeen riittävät valmiudet työmarkkinoita varten. Tutkimuksemme alatutkimuskysymyksiksi muodostuivat:

2 Tutkimusaiheen rajaus

Tutkimuksemme kohteena on Tuettu oppisopimuskoulutus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hanke. Tutkimusta, kuten haastattelujen suunnittelua ja toteutusta varten perehdyimme syvällisesti oppisopimuskoulutukseen sekä tuettuun

oppisopimuskoulutukseen. Tuetun oppisopimuskoulutuksen sisäistämisen kannalta on tärkeää perehtyä ensin oppisopimuskoulutukseen. Siksi esittelemme ensin oppisopimuskoulutusta Suomessa ja sen jälkeen tarkemmin tutkimuksen kohteena olevan tuetun oppisopimuskoulutuksen hankkeen sisältöä.

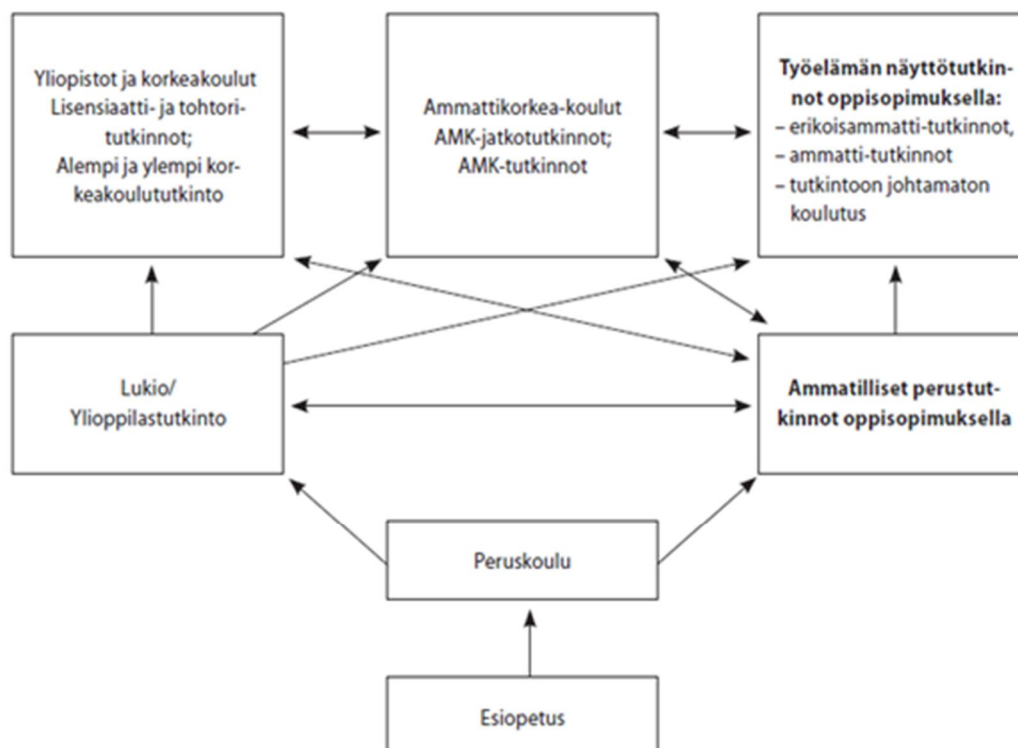
2.1 Oppisopimuskoulutus Suomessa

Oppisopimuskoulutus on ammatillisen koulutuksen järjestämismuoto, jossa koulutus perustuu työpaikalla käytännön työn kautta opittuihin taitoihin (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 12-14). Oppisopimuskoulutus on yksilöllisesti suunniteltua ja toteutettavaa ammatillista koulutusta, jossa huomioidaan tutkinnonsuorittajan aikaisemmat opinnot sekä työkokemus. Oppisopimus on mahdollista toteuttaa yksilöllisten tarpeiden mukaisesti. Oppisopimuksella opiskelija voi esimerkiksi vahvistaa olemassa olevaa ammattitaitoa, kouluttautua uusille tehtäväalueille, pätevoityä ammattitaitoiseksi työntekijäksi, vaihtaa ammattialaa ja hankkia uuden ammatin, päättää keskeneräiset opinnot, saada todistuksen ammattitaidostaan tai suorittaa tutkinnon. Oppisopimus on ammatillisten tietojen ja taitojen oppimista työpaikalla työpaikkakouluttajan ohjauksessa ja se perustuu peruskoulun tai lukion suorittaneen opiskelijan sekä työnantajan väliseen määräaikaiseen työsopimukseen. (Koulutuskeskus Salpaus n.d., 4-5; Nikkilä 2012, 12.) Oppisopimus voidaan solmia opiskelijan ja työnantajan välillä, mikäli koulutuksen järjestäjä sekä työnantaja ovat sopineet koulutuksen järjestämisestä. Koulutuksen järjestäjällä tarkoitetaan ammatillisen koulutuksen järjestäjää, jolla on opetus- ja kulttuuriministeriön myöntämät järjestämisluvut koulutuksen mahdollistamiseksi. Koulutuksen järjestäjällä on vastuu koulutuksen valvonnasta. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 11-14.)

Oppisopimuskoulutukseen hakeutuvat peruskoulun suorittaneiden sijaista ensisijaisesti nuoret, joilla on jo taustalla työkokemusta. Vuonna 2009 ammatillisen peruskoulutuksen suorittamisen oppisopimuskoulutuksella aloitti 7 075 henkilöä. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 53.) Ammatillisten koulutusten toteuttaminen oppisopimuskoulutuksen muodossa on kasvanut eniten vuosina 2005-2008, jolloin alakohtaista kasvua tapahtui eritoten logistiikan ja liiketalouden tutkintojen kohdalla. Nykyään oppisopimuskoulutuksen osuus Suomessa on noin 15 prosenttia ammatillisen koulutuksen määrästä. Vuonna 2010 oppisopimuksien lukumäärä oli noin 43 000 jakautuen 91 oppisopimuskoulutuksen järjestäjän kesken. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 11.)

Perusopetuksen jälkeen suurin osa keskimäärin 16-vuotiaista jatkaa opintojaan lukiossa tai ammatillisessa koulutuksessa. Peruskoulun jälkeen suoritettavat lukiokoulutus ja ammatillinen koulutus eli ammatillinen perustutkinto ovat toisen asteen koulutusta. Kuten kuvasta 1 voidaan todeta, oppisopimuksella suoritettu tutkinto antaa jatko-opintokelpoisuuden korkeasteen koulutukseen lukiokoulutuksen ja ammatillisen koulutuksen tapaan. Oppisopimuksella

suoritettavat tutkinnot ovat keskimäärin kolmevuotisia ammatillisia perustutkintoja. (Leino 2011, 19-20.)

Kuva 1: Oppisopimuksen (ammatilliset perustutkinnot ja työelämän näyttötutkinnot) sijoittuminen suomalaiseen tutkintorakenteeseen (Tietoa oppisopimuskoulutuksesta 2010, 23; Leino 2011, 20).

Pääsääntöisesti oppisopimuksella voidaan suorittaa lähes kaikkia toisen asteen ammatillisia tutkintoja (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 11-14). Oppisopimuskoulutuksena voi suorittaa perustutkintoja, ammattitutkintoja, erikoisammattitutkintoja ja muuta lisäkoulutusta. Perustutkinnolla osoitetaan alan perustehtävien hallinta ja sitä suositellaan, kun ammatillinen koulutus ja tutkinto puuttuvat kokonaan, ammatillinen koulutus on keskeytynyt tai muuten riittämätön tai kun kyseessä on alan vaihto. Ammatti- ja erikoisammattitutkinnot taas edellyttävät ammattialan tuntemusta sekä työkokemusta. Ammattitutkinto voi tulla kyseeseen, kun ammatillinen perustutkinto on suoritettu tai opiskelijalla on vastaavat tiedot ja taidot ja keskimäärin kolmen vuoden työkokemus alalta. Erikoisammattitutkinnot on tarkoitettu henkilöille, joilla on jo aikaisempaa koulutusta, pitkä työkokemus alalta sekä kokemusta esimiestehtävistä tai vaativista erityistehtävistä. Muulla lisäkoulutuksella eli ei-tutkintotavoitteisella lisäkoulutuksella syvennetään tai laajennetaan olemassa olevaa ammattitaitoa, hankitaan erityisosaamista tai uusia valmiuksia. Koulutus voi olla myös osatutkintotavoitteista eli osa tai osia perus-, ammatti- tai erikoisammattitutkinnosta. (Koulutuskeskus Salpaus n.d., 5.)

Oppisopimuksen aloittaminen edellyttää henkilökohtaisen opiskeluohjelman suunnittelemista ja laatimista, mistä on säädetty laissa. Opiskeluohjelmassa otetaan huomioon opiskelijan ja työnantajan tavoitteet ja tutkinnon ammattitaitovaatimukset. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 28.) Oppisopimuksessa eri osapuolilla on sitoumuksensa ja omat vastuunsa. Koulutustarkastaja suunnittelee ja käynnistää oppisopimuskoulutuksen yhteistyössä opiskelijan, työnantajan ja tietopuolisen koulutuksen järjestäjän kanssa opiskelun hakeutumisvaiheessa. Hänen tehtävänä on valvoa, seurata ja ohjata työpaikalla tapahtuvaa oppimista ja sen arviointia. Koulutustarkastaja hankkii tietopuolisen koulutuksen ja tutkintotilaisuudet oppilaitoksesta. Opettaja ja oppisopimusopiskelija tekevät hakeutumisvaiheessa tutkinnonsuorittamiseen ja ammattitaidon hankkimiseen liittyvän henkilökohtaistamissuunnitelman. Opettaja myös laatii tietopuolisen koulutuksen suunnitelman, suunnittelee tutkintotilaisuudet ja vastaa niistä yhdessä opiskelijan ja työnantajan kanssa. Lisäksi opettaja ohjaa opiskelijaa tietopuoliseen koulutukseen ja tutkintotilaisuuksiin liittyvissä asioissa. (Koulutuskeskus Salpaus n.d., 6.)

Opiskelija tekee opiskeluohjelmansa mukaista työtä työehtosopimuksen mukaisella palkalla ja on oikeutettu kaikkiin työntekijää koskeviin etuihin kuten vuosilomaan, vakuutusturvaan ja työterveyshuoltoon. Opiskelija seuraa ja arvioi omaa oppimistaan ja ammatillista kehittymistään sekä suunnittelee työssä oppimistaan tavoitteellisesti työpaikkakouluttajan ohjauksessa tutkinnon ammattitaitovaatimusten mukaisesti. Lisäksi opiskelija osallistuu hänelle suunniteltuun tietopuoliseen opetukseen, tekee näistä saadut oppimistehtävät ja osallistuu tutkintotilaisuuksiin. Työnantaja tekee työsopimuksen vähintään oppisopimuksessa määritellyksi ajaksi ja noudattaa työlainsäädäntöä sekä työehtosopimusta. Työnantaja nimeää myös motivoituneen ja tehtävään sitoutuneen työpaikkakouluttajan ja mahdollistaa tutkinnon ammattitaitovaatimusten mukaisen oppimisen ja ohjauksen työpaikalla. Työpaikkakouluttaja perehtyy oppisopimuksella suoritettavan tutkinnon perusteisiin ja ammattitaitovaatimuksiin, suunnittelee tavoitteellisesti työssä oppimista ja järjestää opiskelijalle mahdollisuuden oppia tutkinnon vaatimia työtehtäviä. Työpaikkakouluttaja ohjaa, neuvoa ja opastaa opiskelijaa yhdessä muun työyhteisön kanssa ja arvioi säännöllisesti opiskelijan kanssa työssä oppimista ja ammatillista kehittymistä väli- ja päättöarvioinnein sekä toimittaa arviointitiedot oppisopimuskoulutuksen järjestäjälle. (Mt., 6.)

Oppisopimuksen henkilökohtaistaminen käynnistyy oppisopimuskoulutuksen suunnittelun ja hakeutumisen yhteydessä ja tarkentuu oppisopimuskoulutuksen aikana. Henkilökohtaistaminen etenee vaiheittain. Hakeutumisvaiheessa selvitetään hakeutujan koulutustarve ja soveltuva tutkinto tai muu lisäkoulutus. Samalla selvitetään myös työnantajan tarpeet ja työpaikan tarjoamat oppimis- ja koulutusmahdollisuudet työtehtäväkartoituksella. Tutkinnonsuorittamisen vaiheessa tunnistetaan opiskelijan osaaminen suhteessa tutkinnon vaatimuksiin, esitetään tarpeen mukaan tunnistettu osaaminen tutkintotoimikunnalle tunnustettavaksi tai hyväksyttäväksi.

väksi osaksi tutkintasuoritusta ja tehdään tutkinnonsuorittamisesta henkilökohtainen suunnitelma. Henkilökohtaisessa suunnitelmassa määritellään se missä, milloin ja miten vaadittu ammattitaito osoitetaan. Oppisopimusta suunniteltaessa otetaan huomioon opiskelijan elämäntilanne ja aikaisemmin hankittu osaaminen, työpaikan tarjoamat oppimismahdollisuudet sekä erilaisesta kieli- ja kulttuuritaustasta tai muusta syystä kuten oppimiseen liittyvistä vaikeuksista mahdollisesti johtuvat erityisopetuksen tarpeet. Tarvittavan ammattitaidon hankkimista varten suunnitellaan työssä oppiminen ja tietopuolinen koulutus tavoitteellisesti ja tutkinnon ammattitaitovaatimuksia vastaavaksi. (Mt., 8.)

Oppisopimuskoulutuksessa suunnitelmallinen työssä oppiminen on avainasemassa, sillä tutkinnon ammattitaitovaatimuksista 80-90 prosenttia opitaan käytännön työtä tekemällä. Näin ollen tietopuolinen koulutus täydentää oppimista. (Mt., 10.) Tietopuolisia opintoja voidaan toteuttaa muun muassa etätehtävinä, verkko-opetuksena ja lähiopettamispäivinä. Ammatillisen perustutkinnon ja ammatillisen osaamisen perusteiksi määritellään työ- ja toimintakokonaisuuksien hallinta, jolla tarkoitetaan muun muassa työvälineiden ja materiaalien, työmenetelmien sekä työprosessien hallintaa (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2011, 14-16.) Ammattitaidolla tarkoitetaan työn kokonaisuuden hallintaa, jossa tulee näkyä niin tiedollinen, taidollinen kuin asenteellinenkin osaaminen. Ammattitaitoiselta työntekijältä edellytetään lisäksi sosiaalisia sekä työn suunnittelu-, kehittämis- ja arviointitaitoja. Työtehtävien oppisopimustyöpaikalla tulee vastata tutkinnon ammattitaitovaatimuksia, joten työpaikan edellytykset tulee arvioida oppisopimusta solmittaessa. Tutkinnon vaatiman osaamisen kannalta tärkeät työtehtävät selvitetään työtehtäväkartoituksella, jolloin selviää, tarvitseeko opiskelija työssäoppimisjaksoja omassa tai jossain muussa organisaatiossa. (Koulutuskeskus Salpaus n.d., 10.)

Eritoten opiskelijan kannalta erot oppisopimuskoulutuksen ja perinteisen oppilaitoskoulutuksen välillä ovat suuret. Keskeisimpänä eroavaisuutena näiden kahden koulutusmuodon välillä voidaan pitää sitä, että oppisopimuskoulutuksessa työpaikassa työ, toimintajärjestelmät sekä prosessit ovat todellisia, kun taas oppilaitoskoulutuksessa nämä ovat simuloituja vastaamaan todellisuutta. Lisäksi työpaikan sosiaalisessa verkostossa toimiminen edellyttää tuotannon ja työssä selviytymisen kannalta toisenlaisia taitoja kuin oppilaitosmuotoisessa luokkayhteisössä. Myös työyhteisön asettamat tavoitteet voivat poiketa merkittävästi opetussuunnitelmien tavoitteista. (Leino 2011, 23.)

Oppisopimuskoulutus vaatii opiskelijalta hyvää motivaatiota sekä itsenäistä opiskeluotetta, minkä takia koulutusmuotoa voidaan tältä osin pitää opiskelijalle haasteellisena (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 53). Kouluttautumisen haasteellisuus korostuu erityisesti lisätukea tarvitsevien nuorten ja maahanmuuttajien kohdalla, joilla opiskelun edistymisen esteeksi nouse-

vat esimerkiksi arjenhallinnan, tukiverkoston tai kielitaidon puutteellisuus tai terveydelliset haasteet.

2.2 Tuettu oppisopimus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hanke

Tuettu oppisopimus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hanke on rahoitettu Opetus- ja kulttuuriministeriön Päijät-Hämeen koulutuskonsernille myöntämällä valtionavustuksella ja se on käynnistetty vuonna 2008. Kohderyhmänä hankkeessa ovat syrjäytymisvaarassa olevat alle 25-vuotiaat nuoret sekä maahanmuuttajataustaiset aikuiset. Hankkeen tavoitteena on nuorten oppisopimuskoulutukseen liittyvien käytäntöjen kehittäminen, oppisopimuksen purkautumisen ehkäisy, tutkinnonsuorittamisen tukeminen sekä pitkällä tähtäimellä nuorten oppisopimuskoulutusten lisääminen. Lisäksi tavoitteina on oppisopimuskoulutukseen liittyvien käytäntöjen kehittäminen maahanmuuttajataustaisten opiskelijoiden tarpeita vastaaviksi ja samalla myös kotouttamista edistäviksi. (Yksilöllinen ohjaus... 2011.) Tuetulla oppisopimuksella pyritään siihen, että maahanmuuttajalla on mahdollisuus hankkia itselleen ammatillinen koulutus. Työsuhteen solmimisen, johon oppisopimus voitaisiin liittää, on huomattu olevan haasteellista erityisesti maahanmuuttajien kohdalla. (Yksilöllinen ohjaus... 2010.) Tuettu oppisopimuskoulutus etenee alla esitellyn prosessin mukaisesti (kuva 2).

Kuva 2: Tuetun oppisopimuskoulutuksen prosessikaavio. (Nauha 2011, 5).

Hakeutumisvaiheessa henkilölle voidaan harkita tuetun oppisopimuskoulutuksen aloittamista, mikäli se nähdään hänelle tarpeelliseksi. Tuetun oppisopimuksen hankkeessa on määriteltä, että vähintään kahden asetetuista kriteereistä on täytyttävä, jotta henkilö voidaan ottaa tuetun oppisopimuskoulutuksen piiriin. Kriteereinä ovat, että henkilö on esimerkiksi maahanmuuttajataustainen, hänellä on lievähkö luki- tai matemaattinen vaikeus, heikko itsetunto tai koulumenestys tai puutteelliset sosiaaliset taidot. Myös sairaus tai fyysinen vamma, joka ei

kuitenkaan mahdu erityisopiskelijan määrittelyn piiriin, tai muuten vaikea elämäntilanne voivat olla perusteita tuetulle oppisopimuskoulutukselle. Syyt, miksi tutkinnonsuorittajat on päädytty ohjaamaan tuettuun oppisopimuskoulutukseen, ovat olleet hyvin yksilöllisiä. Arviointi tapahtuu opiskelijakohtaisesti ja moniammatillisesti eri viranomaistahojen kesken, eikä arvioinnille ole näin ollen olemassa yhtä ainoata oikeaa menetelmää. (Nauha 2011, 6.)

Tuetun oppisopimuksen hanketyöryhmän määritellessä tuen tarvetta koulutustarkastaja kirjoittaa jokaisen oppisopimusopiskelijan yksilöllisen tuen tarpeen käyttäen tarvittaessa ohjaavan opettajan tai oppimisvalmentajan apua. Kun tuen tarve on määritelty, tarvittava tuki järjestetään sekä opiskelijalle että työpaikkakouluttajalle, minkä jälkeen työryhmä jatkaa seurantaan koko opiskeluprosessin ajan. Työpaikkakäyntejä koulutustarkastaja järjestää 1-2 kuukauden välein, jolloin hänellä on tarvittaessa mukanaan myös ohjaava opettaja. Nuorisopalveluiden kautta tulleiden alle 25-vuotiaiden nuorten tukemiseen ja valmentamiseen osallistuvat lisäksi yksilö- ja työhönvalmentajat. (Yksilöllinen ohjaus... 2011.)

Tuetun oppisopimuksen mallissa erityisesti sen valmentava vaihe ja hidas ohjautuminen poikkeavat tavallisesta oppisopimuksesta. Siinä on paljon samanlaisia elementtejä kuin seinättömmässä valmennuksessa. Hidas ohjautuminen koskee kuitenkin vain Lahden nuorisopalveluiden kautta ohjautuneita alle 25-vuotiaita nuoria. Maahanmuuttajataustaiset aikuiset ohjautuvat tuetun oppisopimuksen piiriin kukin hyvin yksilöllisiä reittejä pitkin.

Hitaan ohjautumisen prosessi

Tavallisessa oppisopimuksessa tutkinnonsuorittaja siirtyy suoraan työsuhteeseen ja työsuhteen solmiminen voi tuntua riskiltä työnantajalle. Tuetussa oppisopimuksessa sen sijaan käytetään alle 25-vuotiaiden nuorten kohdalla hitaan ohjautumisen mallia. Nuorisopalveluiden työhönvalmentaja käy tutustumassa oppisopimuspaikkaa tarjoavaan yritykseen ja esittelee samalla nuorisopalveluiden toimintatapaa. Nuorisopalveluiden valmentaviin tapaamisiin ohjautuvista työttömistä nuorista valikoituu kyseiseen työpaikkaan soveltuva nuori. Nuorisopalveluista ollaan yhteydessä työpaikkaan, minkä jälkeen nuori menee työpaikalle haastateltavaksi. Ennen tuettua oppisopimusta nuori on työharjoittelussa yrityksessä. Työharjoittelun aikana kumpikin osapuoli voi ensin tutustua toisiinsa ja tunnustella ajatusta mahdollisesta oppisopimuksesta. Ensimmäinen työharjoittelusopimus tehdään yhden kuukauden mittaiseksi, ja tältä ajalta nuori saa vielä työmarkkinatukea. Neljännellä harjoitteluviikolla käydään välikeskustelu työnantajän, työharjoittelijan eli nuoren sekä nuorisopalveluiden työhönvalmentajan kesken. Jos oppisopimus tuntuu vielä realistiselta vaihtoehdolta, työharjoittelusopimusta jatketaan vielä kahdella kuukaudella. Tässä vaiheessa nuorisopalveluista ollaan yhteydessä oppisopimuskoulutuksen järjestäjään sekä koulutustarkastajaan ja varmistetaan, että aiottu tutkinto on mahdollista suorittaa. (Hulkkonen 2011, 2-3.)

Mikäli kaikki sujuu hyvin, yhdeksännellä työharjoitteluviikolla tehdään suunnitelma nuoren harjoittelijan, työnantajan, koulutustarkastajan sekä nuorisopalveluiden työhönvalmentajan kesken. Suunnitelmaa varten arvioidaan yhdessä opiskelijan ja työpaikkakouluttajan tuen tarve ja järjestetään tarvittava tuki. Oppisopimuksesta neuvotellaan alustavasti ja asianomaiset henkilöt saavat perehdytyksen suoritettavaan tutkintoon. Työharjoittelu päättyy viikolla 12, jolloin oppisopimuskoulutus alkaa. Nuorisopalveluiden työhönvalmentaja jatkaa nuoren valmennusta oppisopimuksen ajan tapaamalla sekä työnantajaa että nuorta tarpeen mukaan. Tuen tarvetta arvioidaan koko ajan. Yleensä tuen tarve opintojen alussa on suurimmillaan ensimmäisten väliarviointien ja tutkintotilaisuuksien lähestyessä. Tukea tarjotaan sekä työpaikkakouluttajalle että opiskelijalle. Tuetussa oppisopimuksessa toiminta on pitkälle räätälöityä ja lähtee aina opiskelijan tarpeesta. Työnantaja saa koko oppisopimuksen ajalta myös taloudellista tukea eli palkkatukea ja alle 25-vuotiaiden kohdalla vielä niin kutsuttua Lahtilisiä. (Hulkkonen 2011, 3; Yksilöllinen ohjaus... 2010.)

Hankkeen tulokset

Hankkeen avulla syrjäytymisvaarassa olevia nuoria on saatu tuettuun oppisopimuskoulutukseen. Erityisesti hidas ohjautuminen on havaittu toimivaksi ja toimintatapaa on jalkautettu Lahden kaupungin nuorisopalveluiden sekä Koulutuskeskus Salpauksen koulutustarkastajien keskuuteen pysyväksi toiminnaksi. Maahanmuuttajien tuen tarpeen on havaittu olevan kulttuurisidonnaisempaa nuoriin verrattuna. Suurimpana haasteena on ollut tutkinnonsuorittajien kyky ymmärtää oppisopimuskoulutusta, tutkinnon perusteita sekä näyttötutkintojärjestelmää muutenkin vieraalta tuntuvassa kulttuurissa. Nuorten tuetun oppisopimuksen mallissa säännölliset tapaamiset on voitu toteuttaa Lahden nuorisopalveluiden työhönvalmentajien avulla, mutta maahanmuuttajille samanlaista tukipalvelua ei ole. Sen sijaan hankkeen aikana on koontunut maahanmuuttaja-tuutorverkosto, joka koostuu sekä tutkinnon suorittaneista että tutkintoa suorittavista maahanmuuttajista. Tuutorverkoston avulla tutkinnon suorittajilla on ollut mahdollisuus saada vertaistukea. Tapaamisia on ollut kuusi vuosina 2011-2012, ja niissä on käyty läpi työssä oppimisen arvioinnin kysymyksiä, oppisopimukseen liittyviä ongelmakohtia sekä työehtosopimukseen liittyviä asioita. (Yksilöllinen ohjaus... 2011; Yksilöllinen ohjaus... 2013.)

3 Teoreettiset lähtökohdat

Tutkimuksemme teoreettiset lähtökohdat ovat syrjäytyminen, nuorten ja maahanmuuttajien kouluttautuminen sekä heidän työllistymisensä haasteet. Tutkimuksemme teoreettisten lähtökohtien rajausta perustuu Tuettu oppisopimuskoulutus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hankkeen tavoitteisiin, hankkeen kohderyhmän taustoihin sekä oman alamme ja erikoistumisopintojemme, marginalisaation mukaiseen näkökulmaan.

Tarkoitamme tutkimuksessamme syrjäytymisellä yksilön jäämistä työn ja koulutuksen ulkopuolelle tai muunlaista yhteiskunnan ulkopuolelle jäämistä. Käsitlemme yleisesti syrjäytymisen tematiikkaa, joka toimii pohjustuksena maahanmuuttajiin ja nuoriin keskittyviin lukuihin. Perehdymme tutkimuksessamme myös siihen, millainen merkitys koulutuksella ja työllä on syrjäytymisen ehkäisijänä ja millaisia haasteita yksilö saattaa kohdata edetessään kohti työelämää.

3.1 Syrjäytyminen

Syrjäytyminen on käsitteenä yllättävän laaja ja eri yhteyksissä sillä voidaan tarkoittaa eri asioita. Tämän vuoksi käsitettä on syytä hieman avata. Esimerkiksi Laine, Hyväri ja Vuokila-Oikkonen (2010) kuvaavat syrjäytymistä muun muassa eräänlaisena sivuun joutumisena sosiaalisista suhteista, vaikuttamisesta ja vallan käytöstä, mahdollisuudesta osallistua työhön, koulutukseen ja yhteisölliseen toimintaan (mt., 11). Raunio (2006) taas määrittelee syrjäytymisen yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkoudeksi ja tilaksi, jossa yksilö on ajautunut yhteiskunnan keskeisten toimintojen ulkopuolelle, mikä merkitsee yksilön heikkoa integraatiota yhteiskuntaan (mt., 9-10). Sanana ja käsitteenä syrjäytyminen koetaan suurimmilta osin kielteiseksi. Syrjäytyminen voi koskea sekä ryhmää että yksilöä. Ihmisiä syrjäytetään esimerkiksi myös silloin, kun heidän mielipiteitään ja näkökantojaan ei kuunnella tai heidän kansalaisuuttaan ja osallisuuttaan kyseenalaistetaan. Arkikieleen sana syrjäytyminen on taas juurtunut ilmaisemaan yhteiskunnallisia ongelmia ja yhteiskunnallista epäoikeudenmukaisuutta. (Laine ym. 2010, 11-12.)

Syrjäytymisen käsitteellä tarkoitetaan tavallisesti sekä syrjäytymistä tuottavaa prosessia että syrjäytynyttä asemaa (Helne 2002, ks. Laine ym. 2010, 12). Syrjäytyminen voi tapahtua vähitällisenä sivuun joutumisena tai rajuna pudotuksena keskeisistä elämänehdosta. Syrjäytynyt asema taas syntyy siitä, kun heikko tai huono asema yhteiskunnassa vakiintuu pitkäaikaiseksi olotilaksi. Syrjäytymistä voidaan kuvata tilasta toiseen siirtymisenä, jossa yksilön tai ryhmän asema muuttuu hyvästä huonoksi tai vaikeaksi. Näin käy esimerkiksi tilanteissa, joissa hyväosaisesta tulee huono-osainen, terve sairastuu ja menettää työkykynsä tai perheyhteisö hajoaa, mikä tuottaa yksinäisyyttä. Syrjäytymisen prosessi ja huonoon asemaan joutuminen edellyttää myös, että ihminen itse tunnistaa ja kokee huonoon asemaan ajautumisensa subjektiivisena asiantilana. Jos tällaista kokemuksellista tunnistamista ei tapahdu, voidaan puhua vain henkilön pelkistä oletuksista ja kuvitelmista. Todellinen syrjäytyminen edellyttää siis ihmisten itse kokevan joutuvansa syrjäytymisen prosesseihin ja sitä kautta heikkoon asemaan. (Mt., 12-15.)

Syrjäytymisestä puhuttaessa pyritään tunnistamaan myös erilaisia riski- ja vaaratilanteita, jotka edeltävät heikkoon asemaan joutumista (mt., 13). Tällöin syrjäytymistä lähestytään

ennaltaehkäisyä korostaen. Tässäkin lähestymistavassa on syrjäytymisen käsite taustalla, mutta sitä lähestytään syrjäytymisprosesseja ennakoivasta näkökulmasta. Ennaltaehkäisyssä pyritään tunnistamaan syrjäytymistä aiheuttavia tekijöitä sekä määrittelemään toimintoja, joilla puututaan juuri niiden ihmisryhmien elämään, jotka ovat helposti haavoittuvassa asemassa yhteiskunnassa. (Linnakangas & Suikkanen 2004, ks. Laine ym. 2010, 17.)

Tavallisimmin syrjäytyminen ymmärretään tilana, jota leimaa osattomuus yhteiskunnallisesta normaalista. Tällaista tilaa kutsutaan myös ulossulkemiseksi (englanniksi exclusion). Syrjäytymisen prosessia ja syrjäytynyttä tilaa voidaan avata myös käsitteillä marginaalisuus sekä marginalisaatio (marginalization). (Raunio 2006, 54.) Esimerkiksi Raunio (mt.) kuvaa marginaalisuuden tarkoittavan vastentahtoista tilaa, joka on jossain määrin pysyvä ja jossa on käytettävissä riittämättömästi tiettyjä yksilön elämän hallitsemiseksi välttämättömiä yhteiskunnan tarjoamia perusresursseja. Tällaisia voivat olla esimerkiksi terveyden- tai sosiaalihuollon palvelut ja sosiaaliturva. Marginalisaatio taas viittaa prosessiin, jossa yksilö liikkuu turvallisesta tilanteesta turvattomaan ja puutteellisten resurssien tilanteeseen. Marginaalisuus perinteiseen syrjäytymisen eli ulossulkemisen käsitteeseen verrattuna johtaa huomion enemmänkin yksilön käytössä oleviin resursseihin, joilla hän voi hallita elämäänsä. Tärkeää onkin, että yksilön tilannetta ei määritellä ongelmien vaan resurssien kautta. Tällä tavoin voidaan selvittää, miten yksilöiden käytössä olevia resursseja vahvistamalla ja lisäämällä voidaan kohentaa heidän elämänhallintaansa. Ulossulkemisen sijaan marginalisaatiossa on kyse dynamisesta liikkeestä yhteiskunnallisesta normaalista pois- ja takaisinpäin. Marginalisaatio ei siis välttämättä merkitse syrjäytymistä, mutta siihen voi liittyä syrjäytymisen riski. Tällä tavoin käsitteitä määriteltäessä normaalista sivuun joutuneiden yksilöiden palauttaminen tai integroiminen yhteiskunnallisen normaalin piiriin ei muodostu marginaalisuuden yhteydessä yhtä vakavaksi haasteeksi kuin silloin, kun puhutaan ulossulkemiseksi ymmärretystä syrjäytymisestä. (Mt., 54-55.)

Raunio (mt.) kuvaama yksilöä yhteiskuntaan yhdistävien siteiden heikkous määrittyy yhteiskunnallisen järjestelmän näkökulmasta erityisesti työelämästä syrjäytymiseksi. Työllistyminen nähdään esimerkiksi yhteiskuntapolitiikassa tärkeimmäksi yksittäiseksi syrjäytymistä vähentäväksi tekijäksi. Työ on keskeinen sekä yksilöiden siteille yhteiskuntaan että yksilöiden hyvinvoinnille. (Mt., 11.) Työ on myös suomalaisessa yhteiskunnassa ja kulttuurissa tärkeässä asemassa. Työttömyys järkyttää usein yksilöiden hyvinvointia. Se on tilanne, jossa yksilön sekä sisäinen että ulkoinen elämänhallinta joutuvat koetukselle. Työssä monet tuntevat itsensä hyödylliseksi, tarpeelliseksi ja osaksi yhteiskuntaa. Lisäksi työ tarjoaa usein laajan sosiaalisen verkoston ja luo enemmän taloudellisia mahdollisuuksia ja turvaa. Säännöllinen työ jäsentää ja rytmittää arkea. Ammatin pohjalta taas yksilöt rakentavat myös identiteettiään. (Ihalainen & Kettunen 2011, 100-101.)

Suomalaisessa syrjäytymiseen liittyvässä keskustelussa on korostettu erityisesti työn keskeistä merkitystä yhteiskunnalliselle syrjäytymiselle (Raunio 2006, 76). Syrjäytymisen on katsottu olevan painavinta silloin, kun ihminen syrjäytyy työstä ja sen myötä toimeentulosta (Sipilä 1979, ks. Raunio 2006, 77). Myös EU:n tavoittelemassa sosiaalisessa Euroopassa hyvän elämän mahdollisuudet toteutuvat ensisijaisesti palkkatyöhön integroitumisen kautta. Työelämän entisaikojen perusteet syrjäytymiselle, kuten sukupuoli ja syntyperä, ovat vaihtuneet rationaaliin perusteisiin. Entisaikojen syrjäytymisperusteiden tilalle ovat tulleet tiedot, taidot ja tehokkuus. (Mt., 77-83.) Näin ollen vaativassa nyky-yhteiskunnassa koulutuksen merkitys on korostunut ja koulutuksen puute taas johtaa työnsaannin vaikeuksiin (Ihalainen & Kettunen 2011, 101).

Yksilön hyvinvointiin liittyy keskeisesti hänen mahdollisuutensa toteuttaa itseään riippumatta iästä tai siitä, mihin yhteisöön hän kuuluu. Aikuisille tämä tarkoittaa työtä. Työpaikka toimii heille yhteisönä, kun taas nuorille koulunkäynti ja opiskelu ovat ”työtä” ja oppilaitos on heille merkityksellinen yhteisö, johon he kuuluvat. (Niemelä 2009, ks. Mantela & Vuokila-Oikkonen 2010, 11) Ihmisen hyvinvointiin johtavia tarpeita on pohtinut muun muassa Erik Allardt, jonka tarvelähtöisen hyvinvoinnin mallissa yksilön tarpeet jaetaan kolmeen pääryhmään: elintasoon (englanniksi having, omistaa), itsensä toteuttamiseen (being, olla) sekä yhteisyyssuhteisiin (loving, rakastaa). Mallin ajatuksena on, että nämä hyvinvointitarpeet tulisi olla riittävän tyydyttyneitä, jotta yksilön hyvinvointi olisi riittävällä tasolla. On kuitenkin huomioitava, että hyvinvoinnin kokeminen on aina yksilöllistä ja jokaisen hyvinvointiin kuuluu erilaisia asioita. (Ks. Ihalainen & Kettunen 2011, 9-11.) Allardtin mallia soveltaen voidaan ajatella, että työssä ollessa saadaan tietty elintaso ja sen avulla jotain omistettavaa (having), työpaikalla ollaan oma itsensä ja toteutetaan itseä (being) ja työpaikka tarjoaa sosiaalisen yhteisön, johon kuuluu (loving). Allardtin mallin pohjalta voimme päätellä, että esimerkkinä käytetty työssä tai vaihtoehtoisesti koulussa käyminen ei riitä, vaan yksilön on saatava siitä itselleen muutakin kuten mahdollisuuden toteuttaa itseään tai tulla nähdyksi ja kuulluksi. Kun tekeminen itsessään tuottaa iloa, se tukee motivaatiota pysyä työssä tai koulussa vahvemmin. Näkökulmamme mukaan koulutus on tehokkain tapa ehkäistä syrjäytymistä työmarkkinoilta, mutta koulutus yksistään ei kuitenkaan tähän riitä. Nähdäksemme yksilöllä täytyy olla myös motivaatiota ja aitoa kiinnostusta alaansa kohtaan sekä halua päästä toteuttamaan itseään, jotta työllistymisellä olisi mahdollisimman kauaskantoisia seurauksia.

3.2 Maahanmuuttajataustaisten työttömyys ja syrjäytyminen

Työttömyys on yleisempää maahanmuuttajataustaisten kuin kantaväestöön kuuluvien keskuudessa. Tilastokeskuksen mukaan koko maan työttömyysaste helmikuussa 2012 oli 9,6 prosenttia, mutta maahanmuuttajien 22,7 prosenttia (Sisäasiainministeriö n.d.). Maahanmuuttajien työttömyyteen johtavia syitä on useita. Suurimpia työllistymistä vaikeuttavia tekijöitä ovat

kielitaidottomuus, kouluttamattomuus, työnantajien asenne sekä pitkään jatkuneesta työttömyydestä seurannut vieraantuneisuus suomalaisesta yhteiskunnasta (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012b). Tärkein keino edistää maahanmuuttajien työllistymismahdollisuuksia on hankkia koulutus Suomessa. Suomalaisen keskiasteen tutkinnon suorittamisen on havaittu kasvattavan maahanmuuttajien työllistymisen mahdollisuuksia 6-9 prosenttia ja korkea-asteen tutkinnon taas 7-12 prosenttia. (Tilastokeskus 2005.)

Työttömällä ihmisellä on suuri riski syrjäytyä yhteiskunnasta, mikä lopulta johtaa siihen, että yksilön valmius palata työmarkkinoille heikkenee suuresti. Maahanmuuttajille työ on myös yksi tärkeimmistä tekijöistä siihen, että hän pystyy integroitumaan uuteen yhteiskuntaan. Maahanmuuttajille työelämän valmiudet Suomessa sekä työlainsäädäntö voivat olla uusia asioita. Myöskään tietoa erilaisista etuuksista, joita Suomessa asuva voi saada, ei välttämättä heillä ole. Maahanmuuttajataustaisille onkin pyritty tarjoamaan erilaisia vaihtoehtoja kuten oppisopimuskoulutukset ja työharjoittelut, joiden avulla heidät saadaan osaksi työelämää. Samalla vahvistetaan heidän työelämävalmiuksiaan ja käydään läpi suomalaista työlainsäädäntöä. (Sutela 2005, 92-110.)

Kun puhutaan maahanmuuttajista työmarkkinoilla, voidaan heidät tavallisesti jakaa kahteen eri ryhmään. Ensimmäisellä ryhmällä tarkoitetaan niitä maahanmuuttajia, jotka ovat muuttaneet maahan työperäisinä maahanmuuttajina. Työperäisellä maahanmuutolla tarkoitetaan sitä, että joko henkilöllä itsellään tai hänen lähisukulaisellaan on työpaikka jo valmiina Suomessa. Toisella ryhmällä tarkoitetaan taas niitä maahanmuuttajia, jotka ovat tulleet maahan muusta syystä kuin työn perässä. Tämä toinen ryhmä käsittää muun muassa pakolaiset ja paluumuuttajat sekä henkilöt, jotka ovat menneet naimisiin suomalaisen kanssa. Näistä kahdesta ryhmästä Suomeen muuttaa enemmän niitä henkilöitä, jotka tulevat maahan muusta syystä kuin ensisijaisesti työn takia. (Sutela 2005, 92-110.)

Inhimillisestä, kulttuurisesta ja sosiaalisesta pääomasta työelämässä

Työmarkkinoilla painotetaan yhä enemmän hakijan sosiaalista ja kulttuurista osaamista, taitoa sekä kielitaitoa. Tämä johtaa siihen, että työnantaja voi vedota juuri näihin tekijöihin, jolloin maahanmuuttajataustaisten henkilöiden työllistyminen vaikeutuu. Työnantajat voivat käyttää myös hyödykseen sitä, että työn saaminen on maahanmuuttajalle usein hankalaa, jolloin heille tarjotaan usein matalampaa palkkaa kuin kantaväestöön kuuluvalla hakijalla. (Forsander 2002, 68-70.)

Inhimillisen pääoman puutteella on pyritty selittämään sitä, miksi maahanmuuttajilla on usein muita heikompi työmarkkina-asema. Inhimillisen pääoman puutteella tarkoitetaan riittämätöntä koulutusta, kielitaitoa ja ammattitaitoa. Näitä asioita edistettäessä voidaan siis teorias-

sa saada muuhun väestöön verrattuna tasa-arvoisempi asema. Kun inhimillistä pääomaa tutkitaan, on nostettava esille englanninkielinen ilmaus human capital mismatch. Tällä ilmauksella tarkoitetaan sitä, että ensimmäisen polven maahanmuuttajat saattavat kärsiä inhimillisen pääoman jyrkästä heikkenemisestä muuton yhteydessä. Koulutus, jonka maahanmuuttaja on hankkinut kotimaassaan, ei välttämättä vastaa niitä vaatimuksia, joita vaaditaan Suomessa saman alan ammattilaiselta. Tästä syystä maahanmuuttaja ei pääse harjoittamaan ammattiin, vaikka ammattitaito siihen olisikin. Ne maahanmuuttajat, joilla on korkeampi koulutus kotimaassaan, pääsevät nopeammin takaisin koulutustaan vastaavaan työmarkkina-asemaan kuin vähemmän koulutetut. Vaikka toisessa maassa hankittu korkeakoulutus on vaikeampi mukauttaa suomalaiseen yhteiskuntaan kuin käytännönläheinen koulutus, antaa korkeampi koulutus yleensä paremmat mahdollisuudet oppia uuden työkuulttuurin vaatimukset. Se, miten uuden kotimaan kieli opitaan ja kuinka pian ammattia päästään harjoittamaan, vaikuttaa suuresti siihen, miten nopeasti yksilön inhimillinen pääoma kasvaa kohti sitä, mitä se on ollut hänen kotimaassaan. (Mt., 51-57.)

Koulutuksen hankkiminen Suomessa edistää työn saamista, mutta lisää samalla myös yksilön kulttuurista ja sosiaalista pääomaa. Vaikka maahanmuuttaja olisikin korkeasti koulutettu, on suomen kielen taidolla huomattavan suuri merkitys työmarkkinoilla ja myös sosiaalisten suhteiden muodostamisessa ja kulttuurin omaksumisessa. Maahanmuuttajan on hyvin vaikeaa löytää työtä ilman suomalaista tutkintoa ja työkokemusta. Siksi maahanmuuttajille täydennyskoulutus nykyiseen ammattiin tai kokonaan uuden ammatin hankkiminen Suomessa on yleensä tarpeen. Se, että henkilö osaa suomen kieltä ja hänellä on suomalainen tutkinto, ovat yleensä ne tärkeimmät tekijät, jotka auttavat maahanmuuttajaa työllistymään. Myös maahanmuuttajan iällä, sukupuolella, maahanmuuttovuodella, koulutuksella ja kansalaisuudella on vaikutusta hänen asemaansa työmarkkinoilla. Se, mistä maahanmuuttaja on kotoisin, vaikuttaa asenteisiin ja mielikuviin hänestä työnhakijana. Muista länsimaista tulleilla maahanmuuttajilla on parhaimmat edellytykset työllistyä, koska heitä ei koeta niin erilaisiksi työntekijöiksi, kuin länsimaiden ulkopuolelta tulleita maahanmuuttajia. (Mt., 32-38.)

Kulttuurinen ja sosiaalinen pääoma vaikuttavat yhä enenevässä määrin työelämässä selviytymiseen. Näitä pääomatyppejä puuttuu melko usein jopa toisen polven maahanmuuttajataustaisilta henkilöiltä. Kulttuurisen ja sosiaalisen pääoman puutteet ovat paljolti syynä siihen, että maahanmuuttajilla on suurempi riski jäädä työelämän ulkopuolelle. Sosiaalisten verkostojen laajuudella on suuri merkitys yksilön työllistymiselle. Mitä laajempi verkosto on, sitä helpompi yksilön on löytää töitä. Mikäli sosiaalinen verkosto on olematon, saattaa työnsaanti olla erittäin vaikeaa. Usein on todettu, että yksi tehokkaimmista maahanmuuttajien työllistymisen tukitoimista on juuri se, että heille pyritään luomaan ja tarjoamaan mahdollisuuksia luoda uusia kontakteja työelämäänsä. Tällaisia tukikeinoja ovat esimerkiksi työkokeilut, työhar-

joittelut sekä tuettu työllistäminen. Tämänkaltaisista tukitoimista on eniten apua niille maahanmuuttajille, joilla on jo jonkinlainen suomen kielen taito ja ammattitaito. (Mt., 56-57.)

Maahanmuuttajat työmarkkinoilla

Maahanmuuttajataustaisia on työelämässä paljon niillä aloilla, joita leimaavat työn epävakaisuus ja rakennemuutokset. Tämän tuloksena työmarkkinat lohkoutuvat yhä enemmän: maahanmuuttajat valtaavat alat, jotka eivät kelpaa kantaväestölle. Maahanmuuttajaenemmistöisiä aloja leimaa usein matalapalkkaisuus, heikko työsuhdeturva ja se, että alalla on vähäiset mahdollisuudet edetä uralla tai kouluttautua lisää. Koska kantaväestö ei ole kiinnostunut näistä työpaikoista, tarvitaan lisää maahanmuuttajia, jotta näille aloilla saadaan tarvittava työvoima. Edellä mainittu työmarkkinoiden pirstaloituminen edistää epätasa-arvoa. Pirstaloitumista on pyritty vähentämään muun muassa sillä, että työlupia ei myönnettäisi niin paljon juuri matalapalkkaisille aloille. (Mt., 35-37.)

Maahanmuuttajien työura on usein pätkätyötä. Tätä ilmiötä on pyritty selittämään muun muassa sillä, että työpaikat, joihin maahanmuuttajat päätyvät, ovat syntyneet usein työvoimapolitiittisten toimenpiteiden seurauksena. Työvoimapolitiittisten toimenpiteiden luomat työsuhteet eivät aina kestä pitkään ja siksi pitkiä työsuhteita ei synny helposti. Maahanmuuttajan työpaikan saantiin ja työsopimuksen pituuteen vaikuttaa usein myös se, kuinka paljon yksilöllä on jo aikaisempaa työkokemusta Suomessa. Myös ikä vaikuttaa siihen, millaisia työsopimuksia on mahdollista solmia. Yksi vaikuttavimmista asioista maahanmuuttajan työllistymiseen on hänen etninen taustansa. Amerikasta ja EU-maista tulleet maahanmuuttajat ovat huomattavasti lyhyempiä aikoja ilman työtä kuin muualta Suomeen muuttaneet. Suomalaisten suhtautuminen maahanmuuttajiin näkyikin voimakkaasti myös työhönotossa. Vaikka maahanmuuttajataustaisella hakijalla olisikin ammattitaitoa ja riittävä kielitaito, jää ulkomainen hakija väistämättä kantaväestöä edustavan hakijan jalkoihin. Tämä johtuu siitä, että kantasuomalaisten asenne ulkomaalaistaustaisia työnhakijoita kohtaan voi olla usein syrjivä. Se, miten yhteiskunta suhtautuu ylipäätensä maahanmuuttajiin, vaikuttaa voimakkaasti siihen, millainen asema heille maassa luodaan. Ainoana keinona sille, että etniset vähemmistöt olisivat samanarvoisessa asemassa kuin kantaväestö, on asenteiden muuttaminen valtakunnallisesti. (Sutela 2005, 90.)

Pakolaistaustaisten heikkoon työmarkkina-asemaan vaikuttaa taas se, että nämä henkilöt tulevat usein hyvin köyhistä kehitysmaista. Näissä maissa asuneilla ihmisillä ei välttämättä ole ollut edes mahdollisuutta hankkia minkäänlaista koulutusta kotimaassaan. Usein taustalla on ollut täysin työelämän ulkopuolella oleminen kotimaassa. Uuteen maahan sopeutuminen ja yhteiskuntaan integroituminen on tästä johtuen usein todella haastavaa. Myös ihmisen oman

maan erilaisuus verrattuna kohdemaan kulttuuriin vaikuttaa voimakkaasti työllistymiseen. (Forsander 2002, 179-180.)

3.3 Maahanmuuttajien osallisuuden edistäminen

Maahanmuuttajan työllisyyden ja kouluttautumisen tukeminen alkaa kotouttamiskoulutuksen aikana, josta vastaa sisäministeriö yhteistyössä kuntien kanssa. Kotouttamiskoulutuksen tavoitteena on hankkia maahanmuuttajalle sellaiset taidot ja valmiudet, että hän pystyy hankkimaan toimeentulonsa ja osallistumaan yhteiskunnan toimintaan tasavertaisena kantaväestöön kuuluvien kanssa. Kotouttamissuunnitelma tehdään kaikille työikäisille maahanmuuttajille noin kolmeksi vuodeksi, kun maahanmuuttajalle on merkitty kotikunnaksi suomalainen kunta ja KELA on antanut päätöksen siitä, että maahanmuuttaja kuuluu suomalaisen sosiaaliturvan piiriin. (Valtion kotouttamisohjelma n.d., 8-10.)

Kotouttamissuunnitelmassa kartoitetaan muun muassa henkilön kielitaitoa, koulutusta ja sitä, onko hänellä tarvetta ammatilliseen koulutukseen tai koulutuksen täydentämiseen. Kolme vuotta kestävä suunnitelman aikana maahanmuuttaja saa kotoutumistukea, jolla turvataan hänen toimeentulonsa. Kotoutuslain piiriin kuuluvalle maahanmuuttajalle tarjotaan myös kotoutumiskoulutusta, joka sisältää pääasiallisesti työvoimakoulutusta kuten työharjoitteluja työpaikoilla. Kotoutumiskoulutus kestää 40 viikkoa. Koulutukseen kuuluu myös niin suomen kuin ruotsin kielen opetusta, tietoa suomalaisesta yhteiskunnasta, yleisiä arkielämään kuuluvia taitoja sekä ammatinvalintaan ja työnhakuun liittyvää ohjausta. Kotoutumiskoulutuksen aikana määritellään maahanmuuttajan tuen tarve ja tarvittaessa hänen on mahdollista saada tukea myös muun muassa tulkkipalveluista ja erityisopetuksesta. (Opetushallitus 2012, 11-15.)

Myös maahanmuuttajilla on kantaväestön tavoin alaikäisenä velvollisuus peruskoulutukseen, minkä jälkeen he voivat hakea jatko-opintoihin samalla tavalla kuin muut peruskoulunsa päättäneet. Aikuinen maahanmuuttaja voi osallistua aluksi yleissivistäviin koulutuksiin ja valmentaviin koulutuksiin, joiden tavoitteena on valmentaa yksilön osaamisen taso riittäväksi ammatillisen peruskoulutuksen aloittamista varten. Ammatillinen valmentava peruskoulutus on kestoltaan 20-40 opintoviikkoa kestäen kuudesta kuukaudesta vuoteen. Valmentava koulutus sisältää kielen opiskelua, matemaattisia aineita kuten myös tutustumista erilaisiin ammatteihin. Valmentavassa koulutuksessa jokaiselle opiskelijalle tehdään henkilökohtainen opintosuunnitelma hänen osaamisen tasonsa mukaan. Valmentavan koulutuksen päätyttyä ja riittävän osaamisen tason saavutettuaan maahanmuuttaja voi hakea ammatilliseen peruskoulutukseen ilman suomalaista peruskoulun päättötodistusta. Ammatillisissa oppilaitoksissa hakijat haastatellaan ja katsotaan, onko kielellinen osaaminen tarpeeksi hyvää, jotta opiskelu on mahdollista. (Opetushallitus 2010.)

Kielitaidon kehittämiseen tarjoavat tukea erilaiset oppilaitokset, joissa osa kursseista on tarkoitettu juuri maahan tulleille ja osa taas niille, jotka ovat olleet maassa jo pidempään. Kursilla opiskelijoiden puhe- ja kirjoitustaidot mitataan. Suoritettuaan kurssin opiskelija saa todistuksen, jossa todetaan suomen kielen taito riittäväksi työelämään. Tämä tutkintotodistus on usein hyödyllinen työtä hankittaessa. Samaa tutkintotodistusta voi käyttää myös silloin, kun henkilö anoo Suomen kansalaisuutta, sillä kansalaisuuslaki vaatii, että anojalla on tyydyttävä suomen tai ruotsin kielen taito. (Forsander 2002, 179-180; Kansalaisuuslaki 359/2003.)

3.4 Nuorten työttömyys ja syrjäytyminen

Nuorille ei ole olemassa yhtä oikeaa määritelmää, mutta heidät voidaan määritellä eri tavalla eri yhteyksissä. Nuorten ihmisten ryhmä voidaan jakaa esimerkiksi iän, käyttäytymisen sekä sosioekonomisen aseman perusteella muun muassa eri tieteenalojen, median, populaarikulttuurin ja terveydenhuollonkin kesken (Ahola & Kivelä 2007, 18). Tässä opinnäytetyössä rajamme nuorten ryhmän pääasiallisesti 17-25-vuotiaisiin, sillä tutkimukssamme haastatellut nuoret tutkinnonsuorittajat kuuluvat Lahden kaupungin nuorisopalveluiden 17-25-vuotiaiden asiakasryhmään.

Myrskylä (2012) määrittelee syrjäytyneeksi nuoreksi 15 - 29-vuotiaan henkilön, joka on työvoiman tai opiskelun ulkopuolella ja joilla ei ole peruskoulun jälkeen suoritettuna muunlaista koulutusta. Syrjäytyneiden 15 - 29-vuotiaiden määrä oli Suomessa vuonna 2010 noin 51 300, mikä kattaa noin viisi prosenttia kaikista tämän ikäluokan nuorista. Syrjäytyneistä nuorista työttömiä työnhakijoita oli 18 800 ja muuten työvoiman ulkopuolella olevia 32 500. (Mt., 1.) Vertailun vuoksi voidaan todeta, että vuonna 2011 15 - 64-vuotiaan väestön työllisyysaste oli 68,6 prosenttia, kun taas 15-24-vuotiaiden työllisyysaste oli 39 prosenttia. Ero voi tuntua suurelta, mutta syynä tähän on se, että suurin osa nuorista opiskelee, mistä johtuen nuorten työllisyysaste on alhainen aikuisväestöön verrattuna. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 14-15.)

Myrskylän (2012) mukaan syrjäytyneiksi määritellyistä nuorista jopa lähes neljäsosa on maahanmuuttajataustaisia. Eritoten nuorten maahanmuuttajamiesten työttömyys- ja syrjäytymisriskit voivat olla lähes kolminkertaiset, kun heitä verrataan kantaväestön kouluttamattomiin nuoriin miehiin. Syrjäytyneiden vieraskielisten nuorten ero kantaväestön nuoriin verrattuna on huima, sillä vieraskielisistä nuorista joka kolmas määritellään syrjäytyneeksi, kun taas kantaväestöstä vain joka kahdeksas. (Mt., 4.)

Elämänvaiheet, joissa nuoren itsenäinen rooli korostuu ja joissa nuoren elämässä tehdään ratkaisuja, nimitetään nivelvaiheiksi. Tällaisia nivelvaiheita voivat olla esimerkiksi koulutukseen hakeutuminen, koulutuksen aloittaminen, keskeyttäminen ja päättymisen, täysi-ikäisyys ja

itsenäistyminen sekä työmarkkinoille hakeutuminen. Suurin osa nuorista suoriutuu näistä nivelvaiheen ratkaisuista joko itsenäisesti tai muuten aktiivisesti toimimalla, mutta osa nuorista tarvitsee tässä vaiheessa yksilöllistä apua ja ohjausta. Syyt avun tarvitsemiseen voivat olla esimerkiksi yhteiskunnan palvelurakenteissa, huono-osaisuudessa tai nuoressa itsessään. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 13.) Nivelvaihe ei siis ole pelkästään perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen välinen siirtymävaihe, jolloin nuori tekee valintojaan jatko-opinnoistaan, vaan se on mielletävä pidempiaikaisena siirtymävaiheena, jonka aikana nuori tekee opintoihinsa ja ammatinvalintaansa liittyviä ratkaisuja (Opetusministeriö 2005, 10-11).

Komosen mukaan on huomioitava, etteivät nuoren omat elämän nivelvaiheessa tekemät tai ulkopuolelta annetut ratkaisut ja muutokset, kuten koulutuksen lopettaminen, välttämättä johda elämänsä kannalta negatiiviseen elämäntilanteeseen kuten lopullisesti koulutuksen ulkopuolelle jäämiseen (Komonen 2001, ks. Opetusministeriö 2003, 16-17). Aholan ja Kivelän (2007) mukaan esimerkiksi koulutuspaikan vaihtaminen tai työelämään siirtyminen kuuluu niihin siirtymävaiheisiin, joissa nuori tekee päätöksiä jatkostaan etsiessään omaa identiteettiään ja hänelle itselleen mielekästä elämää. Toisaalta nuoren valintoja ja päätöksiä nivelvaiheessa vaikeuttaa se tosiasia, että entistä harvemmillä nuorella on olemassa perheen tai suvun luomia tuki-, ohjaus- tai arvovakenteita, joihin hän voi peilata omia päätöksiään ja sen mistä hän ottaa roolimallia. Tällöin tulevaisuutta koskevien päätösten tekeminen ei ole helppoa huolimatta siitä, että ympärillä toimisikin monitahoinen auttava viranomaisverkosto. (Mt., 10, 25.)

Valtion talouden tilanne vaikuttaa merkittävästi työllisyyteen ja talouden taantuessa erityisesti nuorten työttömyys on yleisempää kuin vakaina aikoina. Vuoden 2008 taantuma on viimeisin laajaa työttömyyttä aiheuttava yksittäinen tekijä. Alle 25-vuotiaiden työttömyys kasvoi jopa 56 prosenttia vuodesta 2008 vuoteen 2009 mennessä. Vaikka työttömyys oli laskenut vuoden 2011 alkaessa, on nuorten työttömyys edelleen yleisempää kuin ennen taantumaa. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 15.) Suutarin (2002) mukaan suuren työttömyyden aikoina, kuten 90-luvun laman jälkeen, nuoret ovat alkaneet kiinnittyä sekundääreille työmarkkinoille, joilla tarkoitetaan lyhytkestoisia tai projektiluontoisia työsuhteita pitkäaikaisen työsuhteen sijaan (ks. Opetusministeriö 2003, 13). Mielestämme pitkät työsuhteet sekundäärien työsuhteiden sijaan toisivat säännöllisyyttä nuoren arkeen ja tekevät arjenhallinnasta vakaampaa.

Koulutuksen merkitys nuoren integraatiossa

Vaikka talouden heilahtelu aiheuttaa liki väistämättä työttömyyttä kaikissa ikäluokissa, voidaan koulutuksen puutetta pitää nuorisotyöttömyyden ja syrjäytymisen suurimpana selittäjänä. Heikon koulutuksen saaneiden kysyntä työmarkkinoilla on vähentynyt. Osa peruskoulunsa päättävistä nuorista ei jatka opintojaan ja ainoastaan peruskoulun suorittaneista muodostuvan nuorten työttömyys on tavallisempaa kuin työllistyminen: pelkän peruskoulun suoritta-

neista alle 30-vuotiaista arvioidaan olevan työttömänä noin 40 000. Peruskoulunsa päättävistä nuorista noin 5 000 jää vuosittain jatkokoulutuksen ulkopuolelle. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 17-19; Myrskylä 2012, 8, 12-15.)

Jatko-opiskelujen aloittaminen peruskoulun jälkeen ei takaa sitä, että nuori valmistuisi tutkintoon. Ammattikoulun aloittaneista joka neljäs ja lukion aloittaneista joka kymmenes keskeyttää opiskelunsa, mikä tarkoittaa sitä, että jokaisesta ikäluokasta noin 15 prosenttia jää vaille toisen asteen tutkintoa. Tämä johtaa siihen, että nämä nuoret saattavat joutua vuosittain syrjäytymisuhan alle. Suomalaisen koulutusjärjestelmän puutteet ovat osaltaan syynä siihen, miksi osa nuorista jää vaille toisen asteen tutkintoa. Tällainen puute on muun muassa se, että aloituspaikkoja ei ole tarpeeksi suhteutettuna peruskoulunsa päättäviin nuoriin. Myös kriteerit, joilla jatkokoulutukseen päästään, vähentävät jatkokoulutukseen pääsevien määrää. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 17-19.)

Nuoren koulutuksen keskeyttämiseen tai sen ulkopuolelle jäämiseen on olemassa moninaisia syitä. Takala jäsentää koulutuksesta syrjäytymisen viisivaiheiseksi prosessiksi. Takalan mukaan koulutuksesta syrjäytyminen alkaa vaikeuksista koulussa, kotona tai muussa sosiaalisessa ympäristössä. Opiskelumotivaatio on vähäinen tai esimerkiksi lukihäiriö vaikeuttaa opintoja. Myös eristäytyminen heikentää nuorten osallisuutta. Nuori saattaa itse eristäytyä tai muut saattavat eristää hänet esimerkiksi kiusaamalla. Toisessa vaiheessa koulutus keskeytyy tai siinä alisuoriudutaan. Heikko koulumenestys vaikeuttaa jatko-opintoihin hakeutumista ja tällöin esimerkiksi toisen asteen koulutus, kuten ammatilliset opinnot, saattavat jäädä suorittamatta. Tämän seurauksena prosessin kolmannessa vaiheessa ammattipätevyyttä vaille jäänyt nuori ei kelpaa työmarkkinoille, vaan ajautuu työttömäksi. Neljännessä vaiheessa nuori ajautuu täydelliseen syrjäytymiseen siihen sisältyvine ongelmineen. Syrjäytymisen seurauksena arkeen voi sisältyä päihteiden käyttöä, mikä voi johtaa mielenterveysongelmiin. Tämän seurauksena tilanne kärjistyy viidennessä vaiheessa nuoren eristäytymiseen. (Takala 1992, ks. Ahola & Kivelä 2007, 17.)

Koulutuksen ulkopuolelle jääminen vaikuttaa siis voimakkaasti siihen, että pysyvän työuran luominen on erityisen vaikeaa. Työmarkkinoiden ulkopuolelle jääville nuorille aiheutuu usein monenlaisia pitkäkestoisia ongelmia kuten päihdeongelmia, asunnottomuutta ja mielenterveysongelmia, jotka ovat hyvin kauaskantoisia. Näiden nuorten auttaminen on erityisen vaikeata, koska he ovat usein ajautuneet kaikenlaisen aktiivisen toiminnan ulkopuolelle, jolloin he syrjäytyvät voimakkaasti. (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 7.) Yhteiskunnan näkökulmasta koulutukseen kiinnittymistä, ammattipätevyyden hankkimista ja työtä tekemäksi kansalaiseksi kasvamista pidetään nuoren päätehtävinä Suomessa. Tätä perustellaan tulevaisuuden työvoimapulalla suurten ikäluokkien siirtyessä eläkkeelle ja sillä, ettei työmarkkinoiden ulkopuolelle jäämiseen ole valtiolla varaa. Tästä johtuen nuori halutaan saada nopeasti työmark-

kinoille huolimatta siitä, että nuori ei kokisi työllistymistä itselleen kiireellisenä. (Mantela & Vuokila-Oikkonen 2010, 11.)

Nuoren koulutuksen keskeyttämistä pidetään yhteiskunnan näkökulmasta ongelmallisena. Koulutus on merkittävä osa nuoren elämää ja se säätelee nuoren arkea ja sosiaalista verkostoa. Mikäli nuori ei itse aktivoitu ja hakeudu uuteen koulutukseen, harrastuksiin tai töihin, on vaarana eristäytyminen muista nuorista, minkä seurauksena tulee yksinäisyyden ja epäonnistumisen tunteita. (Ahola & Kivelä 2007, 25–26.) Vaikka Myrskylä (2012) edellä määrittelee tilastojen valossa syrjäytyneeksi nuoren, joka on koulutuksen tai työn ulkopuolella, on huomioitava, että Aholan ja Kivelän (2007) mukaan nämä syrjäytyneet nuoret eivät koe välttämättä itse itseään syrjäytyneiksi. Nuori voi olla mielestänsä lopulta aivan tavallinen nuori omine sosiaalisine verkostoineen ja arjen rutiineineen, vaikka olisikin ilman koulutusta tai työtä sekä sosiaaliturvan asiakas. (Mt., 18.) Tällöin on huomioitava, ettei yhteiskunnan näkökulmasta nähdä aina todellisia syitä syrjäytymiseen. Ulkopuoliseksi jääminen voi johtua nuoren omasta valinnasta, eikä hän siksi ajattele olevansa syrjäytynyt. Toisaalta voimme pitää todennäköisempänä, että koulutuksessa tai työmarkkinoilla oleminen olisi nuorten enemmistön mielestä parempi kuin niiden ulkopuolella oleminen.

3.5 Nuorten osallisuuden edistäminen

Nuorten syrjäytymisen ehkäisyyn on kiinnitetty viime vuosina huomiota yhteiskuntapolitiikassa. Pääministeri Jyrki Kataisen hallituksen yhtenä tavoitteena on, että vuoteen 2020 mennessä yli 90 prosenttia 20 – 24-vuotiaista nuorista olisi suorittanut peruskoulun jälkeinen toisen asteen tutkinnon (Työ- ja elinkeinoministeriö 2012a, 13). Vuoden 2013 alussa voimaan astunut nuorisotakuu on yksi uusista ja merkittävimmistä nuorten osallisuutta edistävästä toimenpiteistä. Koulutustakuulla pyritään edistämään alle 25-vuotiaiden nuorten kiinnittymistä yhteiskuntaan osoittamalla heille koulutus-, harjoittelu-, työpaja-, kuntoutus- tai työpaikka, mikäli he eivät itsenäisesti pysty niihin kiinnittymään. Nuorisotakuu koskee myös alle 30-vuotiaita vastavalmistuneita. (Opetus- ja kulttuuriministeriö 2013.) Nuorisotakuu lupaa koulutustakuun, jolla pyritään saamaan jokaiselle peruskoulun päätteelle nuorelle jatkokoulutuspaikka joko lukiossa, ammatillisessa oppilaitoksessa, oppisopimuskoulutuksessa, työpajassa tai muulla tavoin. Nuorten ammatillisen koulutuksen aloituspaikkoja on lisätty vuodesta 2012 alkaen, jotta koulutustakuun tavoitteet olisi mahdollista toteuttaa käytännössä. Myös maahanmuuttajanuoret on huomioitu rahoittamalla ja lisäämällä kielen opetusta kansalaisopistoissa. Nuorten oppisopimuskoulutukseenkin on kiinnitetty huomiota lisäämällä työnantajalle maksettavan palkkion suuruutta. (Nuorisotakuu 2013.)

Työpajat ja seinätön valmennus

Suomeen on perustettu työpajoja työttömien osallisuuden edistämiseksi. Työpajat ovat yksiköitä, joissa asiakkaat eli valmentautujat voivat harjoittaa ja opetella työelämän ja arjenhallinnan taitojaan työ- ja yksilövalmennuksen avulla. Pajojen asiakkaista jopa 75 prosenttia ohjautuu positiivisesti eteenpäin eli esimerkiksi työllistyvät tai saavat koulutuspaikan työpajakakson jälkeen. Asiakaskunta koostuu työttömistä henkilöistä, joiden elämäntilanteeseen voivat kuulua puuttuva ammatillinen koulutus tai työkokemus, päihde- ja mielenterveysongelmat tai pitkäaikaistyöttömyys. (Valtakunnallinen työpajayhdistys n.d.)

Työpajojen toimintaperiaatetta voidaan toteuttaa myös seinättömästi. Seinättömässä valmennuksessa ei ole perinteisen työpajan mukaisesti tiettyä tilaa, jossa valmennetaan, vaan valmennettava ohjataan suoraan työpaikoille työhönvalmentajan tukemana. (Mt.) Seinätön valmennus on vielä toistaiseksi hyvin laaja termi monenlaiselle työllistymistä edistävälle toiminnalle. Seinätön valmennus on työllistymistä edistävää monialaista verkostotyötä, joka käytännössä tarkoittaa esimerkiksi työhönvalmennusta yrityksissä. Tämä mahdollistaa seinättömässä valmennuksessa pitkän valmentavan vaiheen jopa asiakkaan sairasloman tai eläkkeen aikana. (Valtakunnallinen työpajayhdistys 2012.)

Valmentavassa vaiheessa asiakkaan ympärillä olevaa palvelurakennetta pyritään selkeyttämään. Samalla tehdään myös valmennustarvekartoitusta, jolloin tutkitaan asiakkaan ammatillisia ja koulutusvalmiuksia sekä kartoitetaan hänen osaamistaan. Seinättömässä valmennuksessa pyritään vahvistamaan asiakkaan arjenhallinta-, työelämä- ja sosiaalisia taitoja. Myös motivointi sekä asiakkaan itsetunnon vahvistaminen ovat tärkeässä osassa seinätöntä valmennusta. Samalla kartoitetaan mahdollista työnantajaverkostoa. Asiakkaalle tehdään valmennussuunnitelma, joka sisältää esimerkiksi organisaatioon perehdyttämisen sekä valmennusprosessin kuvauksen. (Mt.)

Itse seinätön valmennus edellyttää laajaa yhteistyötä työnantajaverkoston kanssa. Yhteistyön edellytyksinä ovat muun muassa keskinäinen vuorovaikutus, niin sanottu yhteinen kieli sekä rehellisyys. Seinättömään valmennukseen kuuluvat myös työnantajien valmennus ja työpaikkaohjaajien koulutus, mikä mahdollistaa myös asiakkaan riittävän perehdytyksen. Kun varsinainen sopimus valmennuksesta kuten työharjoittelusta tehdään, käydään läpi valmentautujan vastuut ja velvollisuudet sekä varmistetaan työnantajan ja valmentautujan tarpeiden kohtaamisesta. Myös alussa tehty valmennussuunnitelma päivitetään ja asetetaan tavoitteet valmennukselle. Työympäristö kartoitetaan ja työtehtävät suunnitellaan yhdessä työnantajan kanssa. Työnantajalla ja valmentautujalla on nimetty yhteyshenkilö, kuten työhönvalmentaja, joka toimii yhteisen kielen ja työkuluttuurin kohtaamisen tulkkina. Työhönvalmentajalla on

myös vastuu arviointikeskusteluista. Työhönvalmentaja osallistuu tarvittaessa työskentelyyn työpaikassa ja toimii ongelmatilanteissa sekä valmentautujan että työnantajan tukena. (Mt.)

Lahden kaupungin nuorisopalvelut

Lahden kaupungin nuorisopalveluiden tavoitteena on edistää nuorten hyvinvointia yhteisöllisellä ja yksilöllisellä tuella ja toiminnalla. Nuorisopalvelut tarjoavat monipuolista toimintaa, mikä samalla vahvistaa nuorten oman toiminnan ja vaikuttamisen mahdollisuuksia. Lahden nuorisopalvelut on myös tärkeä nuorten työllisyys- ja erityispalveluiden tarjoaja. Lahden nuorisopalveluiden työllistymistä edistävien palveluiden avulla 17 - 25-vuotiaat nuoret voivat parantaa mahdollisuuksiaan työelämässä ja selkeyttää koulutussuunnitelmiaan. Työllistymistä edistävien palveluiden avulla nuori voi päästä työkokeiluun, palkkatukityöhön tai oppisopimuskoulutukseen työpajoille, yrityksiin, yhdistyksiin tai Lahden kaupungin eri toimipisteisiin. (Lahden kaupungin nuorisopalvelut n. d. a.)

Lahden nuorisopalveluilla on myös kuusi erilaista työpajaa, kuten auto- ja metallipaja, puu- ja pintakäsittelypaja sekä lounaskahvila. Ammatillisilla pajoilla nuori kartuttaa ammattitaitoaan ja kerää työkokemustaan. Samalla nuori oppii työelämän pelisääntöjä, laajentaa sosiaalista verkostoaan ja selkiyttää tulevaisuuden suunnitelmiaan. Lisäksi erillisissä Luovissa pajoissa ammattikoulutusta vailla olevat nuoret pääsevät harjoittelemaan viideksi kuukaudeksi draama-, sisustus- tai mediapajaan. Työkokeilun lisäksi nuori saa tukea erilaisiin arjen asioihin ja ammatinvalintaan. (Lahden kaupungin nuorisopalvelut n. d. b.)

4 Tutkimuksen toteutus ja metodologiset valinnat

4.1 Tutkimusmenetelmät

Tutkimuksessamme kuvaillaan haastateltujen tutkinnonsuorittajien kokemuksia tuetusta oppisopimuskoulutuksesta. Hirsijärven, Remeksen ja Sajavaaran (2010) mukaan tutkimuksella on aina jokin tarkoitus tai tehtävä, joka ohjaa tutkimusstrategian valintoja. Tutkimuksen tarkoitusta kuvaillaan usein neljän eri piirteen perusteella, joiden mukaan tutkimus voi olla kartoittava, selittävä, kuvaileva tai ennustava. (Mt., 137-139.) Tutkimuksemme on tyypiltään empiirinen tutkimus, jossa käytetään laadullisia eli kvalitatiivisia tutkimusmenetelmiä. Käytämme tutkimuksessa puolistrukturoitua haastattelumenetelmää ja sisällönanalyysia. Tuloksien argumentointi tapahtuu tämän jälkeen. Empiirisen tutkimuksen ero teoreettiseen tutkimukseen on, että empiirisessä tutkimuksessa korostuvat aineiston keräämis- ja analyysimenetelmät, kun taas teoreettisessa tutkimuksessa ei varsinaisesti käytetä analyysimetodeja. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 21-22.) Tyypillistä kvalitatiiviselle tutkimukselle on, että siinä kohdetta pyritään tutkimaan mahdollisimman kokonaisvaltaisesti ja sen lähtökohtana on todellisen elämän

kuvaaminen. Voidaan sanoa, että kvalitatiivisessa tutkimuksessa ei pyritä todentamaan jo olemassa olevia väittämiä, vaan löytämään tai paljastamaan tosiasioita. (Hirsijärvi ym. 2010, 161.)

4.2 Tutkimuksen kohde

Tutkimuksemme kohde on Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hanke, jossa haastatellut tutkinnonsuorittajat opiskelivat. Tutkimuksemme tutkimussuuntaus on näin ollen tapaustutkimus (englanniksi case study research), jossa voidaan tutkia yksittäistä tapahtumaa, rajattua kokonaisuutta tai yksilöä. Tapaustutkimuksen tavoitteena on "tapauksien" kuvaaminen ja esiin tulleiden ilmiöiden selittäminen, jolloin otetaan myös konteksti huomioon. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka, 2006a.)

Tutkiaksemme sitä, millä tavoin hankkeen tavoitteet ovat tutkinnonsuorittajien kokemusten perusteella toteutuneet ja millaisia kokemuksia tutkinnonsuorittajilla oli tuetusta oppisopimuskoulutuksesta, meidän tuli haastatella hankkeen piirissä olleita tutkinnonsuorittajia. Tutkimuksen kohderyhmälle asetettujen kriteereiden perusteella valitsimme yhdessä tuetun oppisopimuksen hanketyöryhmän kanssa kahdeksan (N=8) tuetun oppisopimuksen loppuvaiheessa opiskelevaa tai jo tutkinnon suorittanutta eli oppisopimuskoulutuksesta valmistunutta tutkinnonsuorittajaa haastatteluja varten. Kohderyhmän ensimmäiseksi kriteeriksi määrittelimme yhdessä hanketyöryhmän kanssa, että haastateltavien oli pitänyt olla mukana tuetun oppisopimuskoulutuksen hankkeessa. Toiseksi kriteeriksi määrittelimme, että haastateltavan tuli olla hiljattain valmistunut oppisopimuskoulutuksesta tai koulutuksen loppupuolella. Oletuksemme oli, että tällöin haastateltaville tutkinnonsuorittajille oli ehtinyt muodostua riittävä kokonaiskuva tuetun oppisopimuskoulutuksen prosessista. Tästä syystä oli mielekästä tutkia, millaisia kokemuksia haastateltavilla koulutuksesta oli.

Nuoria haastatteluun osallistui yhteensä kolme tutkinnon loppuvaiheessa olevaa tutkinnonsuorittajaa. Kaikki kolme haastateltavaa opiskeli vielä haastatteluajankohtana oppisopimuskoulutuksessa ja heistä viimeisimmänkin oli tarkoitus valmistua yhdeksän kuukauden päästä haastatteluajankohdasta. Kahdella haastateltavista viimeisin koulutus oli peruskoulu ja yhdellä ylioppilastutkinto. Kaksi haastattelemistamme nuorista oli keskeyttänyt edelliset opintonsa, minkä vuoksi heillä oli ollut 6-12 kuukauden mittainen tauko opiskelusta sekä lyhytkestoisia työsuhteita ennen oppisopimuksen solmimista. Yksi haastateltavista nuorista oli päättänyt oppisopimukseen työharjoittelun ja siviilipalveluksen kautta. Kaikki haastatellut nuoret suorittivat tutkintoaan näyttötutkintojärjestelmän mukaisesti.

Haastateltavia maahanmuuttajataustaisia aikuisia tutkimukseemme osallistui yhteensä viisi henkilöä. Iältään haastattelut olivat 24 - 56-vuotiaita ja Suomessa he olivat asuneet 2-20

vuotta, suurin osa heistä jo useamman vuoden. Suomessa asuessaan haastateltavista yksi oli ollut koko ajan työsuhteessa. Toinen haastateltava oli ollut suurimman osan Suomessa oloajastaan kotona lasten kanssa, kunnes hän aloitti työharjoittelun nykyisessä työpaikassaan. Kolmas oli ollut erilaisissa töissä, jotka olivat pituudeltaan hyvinkin vaihtelevia työsuhteita tai työharjoittelujaksoja. Yhdellä haastateltavista oli työsuhteiden ja työharjoitteluiden jälkeen myös pitempi työttömyysjakso, minkä jälkeen hän oli ohjautunut oppisopimukseen valmentavalle kurssille. Kolme haastatteluun osallistuneista maahanmuuttajista oli jo koulutuksesta valmistuneita ja kaksi oli opintojensa loppupuolella. Suurin osa haastateltavista oli jo kotimaassaan suorittanut tutkinnon, joka oli kaikilla täysin eri alalta kuin nykyinen suoritettu tai suoritettava tutkinto. Kaikki maahanmuuttajataustaiset opiskelijat suorittivat tutkintonsa näyttötutkintojärjestelmän mukaisesti.

4.3 Tutkimuksen aineiston keruu

Tehtäviimme kuuluivat haastatteluiden suunnittelu hanketyöryhmän toiveiden pohjalta, haastatteluiden toteuttaminen, aineiston litterointi, analysointi ja tulosten raportointi. Tutkimuksemme kohderyhmästä käytämme nimityksiä tutkinnonsuorittaja, opiskelija tai haastateltava. Tapaamisissa kävimme yhdessä hanketyöryhmän kanssa läpi haastattelun runkoa ja sovimme alustavasti haastatteluajankohdista, työmme aikatauluista, haastatteluun osallistuvista tutkinnonsuorittajista ja muista käytännön järjestelyistä. Lähetimme elokuussa 2012 haastattelututkimustamme varten valituille tutkinnonsuorittajille sekä heidän työnantajilleen kutsukirjeen haastatteluihin. Liitteessä yksi esittelemme nuoria tutkinnonsuorittajia varten lähetetyn haastattelukutsun. Maahanmuuttajataustaisille aikuisille lähetetty kirje oli pääasialliselta sisällöltään samanlainen. Allekirjoitimme tutkimusluvut sekä salassapitovelvollisuuslomakkeen. Nuorisopalveluiden sekä Koulutuskeskus Salpauksen edustajat sopivat tarkat haastatteluajan kohdat haastateltavien kanssa.

Haastattelurungon suunnittelu

Suunnittelimme haastattelurungon (ks. liite 2) yhdessä tuetun oppisopimushankkeen hanketyöryhmän kanssa kevään 2012 ja syksyn 2012 välisenä aikana. Haastattelurungon kysymyksiä ja teemoja ryhdyimme laatimaan sen perusteella, millaista tietoa hanketyöryhmä halusi saada kohdejoukolta tuetusta oppisopimuskoulutuksesta. Hanketyöryhmän toiveiden pohjalta pystyimme täydentämään ja jäsentelemään, millaista tietoa itse halusimme kohdejoukolta kerätä.

Rungon laadinnassa kiinnitimme huomiota erityisesti maahanmuuttajataustaisten haastateltavien vuoksi kysymysten selkokielisyyteen sekä niiden kronologiseen esittämisjärjestykseen. Laineen, Ruishalmeen, Salervon, Sivénin ja Välimäen (1999) mukaan haastattelussa viestinnän

tulee olla selkeää ja huomiota kannattaa kiinnittää erityisesti kysymysten oikea-aikaisuuteen, loogisuuteen sekä ymmärrettävyyteen (mt., 240). Herkmanin (n.d.) mukaan yhdessä kysymyksessä tulee tavoittaa yksi selkeä asia. Sekavat ja monta päällekkäistä asiaa sisältävät kysymykset tuottavat myös sekavia vastauksia. Myöskään johdattelevuus ei ole asianmukaista, vaan kysymykset on pyrittävä muotoilemaan mahdollisimman neutraaleiksi, jotta kohderyhmän aidot mielipiteet ja kokemukset tulisivat julki. (Mt.)

Haastatteluissa käytetty haastattelurunko muodostui neljästä teemasta: millaisessa elämäntilanteessa haastateltavat haastatteluhetkellä olivat, miten haastateltavat ovat kokeneet opiskelun ja työelämän yhdistämisen, miten haastateltavat ovat kokeneet opiskeluaikansa sekä millä tavoin haastateltavat näkevät tulevaisuutensa. Tutkittaessa tällaista ilmiötä on hienovaraisuus kuitenkin erittäin tärkeää. Haastateltavat saattavat nimittäin kokea esimerkiksi omista virheistään tai vaikeimmista kokemuksistaan puhumisen uhkaavaksi. Vaitiololupauksen antaminen on tärkeää turvallisen tilanteen luomiseksi, samoin kysymysten muotoilu sekä haastattelun rakentaminen siten, että alussa luodaan luottamusta yleisillä kysymyksillä ja keskustelulla, josta vasta myöhemmin edetään tarkempaan teeman kartoitukseen. (Herkman n.d.)

Puolistrukturoitu haastattelu

Kohderyhmän perusteella päädyimme valitsemaan aineistonkeruumenetelmäksi puolistrukturoidun haastattelun. Strukturoidun ja puolistrukturoidun haastattelun erona on, että strukturoidussa haastattelussa käytetään apuna ennalta laadittua kysymyslomaketta, jossa kysymykset tai väitteet on valmiiksi muotoiltu ja niiden esittämisjärjestys on täysin määrätty (Hirsijärvi ym. 2010, 208). Strukturoidun haastattelun lomakkeessa käytetään valmiita vastausvaihtoehtoja, joista haastateltava valitsee parhaimman vastausvaihtoehdon (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Sen sijaan puolistrukturoidussa haastattelussa kysymykset luodaan etukäteen mahdollisimman selkeiksi, mutta haastattelija voi haastattelutilanteessa myös tarkentaa, syventää tai muotoilla kysymyksiä uudestaan. Joskus haastattelija saattaa nimittäin huomata, että haastateltava käsittää kysymyksen aivan eri tavalla, kuin haastattelija on alun perin tarkoittanut. (Herkman n.d.)

Puolistrukturoidussa haastattelussa edetään niin, että kaikille haastatteluun osallistuville esitetään samat tai lähes samat kysymykset samassa järjestyksessä, mutta kysymysten esittämisen järjestyksen vaihtelukin on mahdollista (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006b). Tämä antaa haastattelijalle tiettyjä vapauksia haastattelutilanteessa edetä aina vuorovaikutustilanteen mukaisesti. Näin haastattelutilanteesta ei tule turhan jäykkää. Toisaalta haastatteluilla oli kuitenkin selkeä tavoite. Saaranen-Kauppinen ja Puusniekan (2006b) mukaan puolistrukturoitu haastattelu sopiikin käytettäväksi juuri silloin, kun halutaan tietoa tietyistä asioista,

eikä haastateltavalle ole tarvetta antaa tämän vuoksi suuria vapauksia ohjata itse haastattelutilannetta.

Haastattelun valmistautuminen ja toteutus

Haastattelu on tiedonkeruumenetelmä, jossa haastattelijana toimiva henkilö hankkii tutkimustietoa kysymysten ja vastausten avulla. Haastattelu on aina myös vuorovaikutustilanne, jossa on omat etunsa ja haittansa. Etuihin kuuluu muun muassa se, että asioita on joissakin tilanteissa mahdollista tarkentaa, jolloin vastavuoroisuudella saavutetaan syvempää tietoa. Haastattelijan ja haastateltavan vuorovaikutus sen sijaan vaikuttaa aina jollain tavalla tutkimuksen kulkuun ja saattaa siten vaikuttaa myös validiteettiin. Tämän vuoksi objektiivisuuden vaatimukseen on suhtauduttava väljemmin tai ainakin eri tavoin kuin esimerkiksi kontrolloidussa kokeessa. (Herkman n.d.)

Haastattelutilaa valitessamme mietimme sekä opinnäytetyöryhmämme kesken että tuetun oppisopimuksen hanketyöryhmän kanssa haastateltavan kannalta luontevinta tilaa haastattelun toteuttamiselle. Laineen (2010) mukaan haastattelijan on hyvä ottaa huomioon jo haastattelutilannetta suunniteltaessa haastateltavan näkökulma valittaessa haastattelutilaa (mt., 29). Päädyimme toteuttamaan haastattelut yhteistyökumppaneiden tiloissa vuonna 2012 viikoilla 37 ja 38. Tilat olivat haastateltaville tuttuja ja rauhallisia. Tämä oli tärkeää, sillä mikäli tilavalintamme olisi aiheuttanut haastateltavassa epävarmuutta, Laineen (mt.) mukaan emme haastattelijoina olisi todennäköisesti päässeet niin lähelle haastateltavaa. Lisäksi haastattelua ei kannata tehdä liian muodollisessa tai virallisessa tilassa, jossa haastateltava kokee olonsa epävarmaksi. Se, mikä haastattelijasta tuntuu luontevalta paikalta toteuttaa haastattelu, ei välttämättä ole haastateltavan mielestä mukava ja turvallinen. (Mt., 29-30.) Tilat oli varattu yksinomaan haastattelutilaisuutta varten. Tällä pyrimme minimoimaan ylimääräisten keskeytysten riskit, sillä julkisessa tilassa haastattelutilanne voi helposti keskeytyä ulkopuolisen henkilön astuessa huoneeseen (mt., 29).

Pohdimme hanketyöryhmän kanssa vaihtoehtoja, millä tavoin kutsumme tutkinnonsuorittajat haastatteluun. Päätimme, että kutsumme haastateltavat haastatteluun kirjeellä, jonka sisällön suunnittelimme itse. Haastattelua varten lähetimme kahdeksan kutsua, ja kaikki kutsutut suostuivat haastatteluun. Kirje lähti yhteistyökumppaneidemme kautta. Laineen (mt.) mukaan eri tapoja kutsua haastatteluun kannattaa punnita keskenään, kuten soittaako vai lähettääkö kirjeen vai lähestyykö haastateltavaa esimerkiksi sähköpostitse. Jossakin määrin haastattelun onnistumiseen ja ylipäänsä siihen suostumiseen vaikuttaa myös tapa, jolla haastateltavaa pyydetään haastatteluun. Silloin, kun haastateltava kuuluu jonkin palvelun asiakaspiiriin, luontevinta on lähettää ensimmäinen yhteydenotto asiakkaan jo tuntemaan työntekijän kautta. (Mt., 39.)

Haastattelutilanteen onnistuminen edellytti huolellista valmistautumista sekä perehtymistä haastatteluun osallistuvien kohderyhmien taustoihin. Esimerkiksi Laineen ym. (1999) mukaan yleisellä tasolla olevasta kulttuuritietämyksestä on hyötyä kohtaamisessa. Yleiseen kulttuuritietämykseen kuuluu muun muassa maahanmuuttoon liittyvien tavallisten ilmiöiden ja ongelmien tuntemus, kulttuurienväliseen kommunikaatioon liittyvien ongelmakohtien tuntemus, oman kulttuuritaustan ja sen vaikutusten tuntemus sekä ajantasaiset tiedot etnisten vähemmistöjen elinoloista ja ongelmista. Lisäksi aidon kohtaamisen onnistumisen kannalta on tärkeää, että kunnioittaa toisen ihmisarvoa niin, että se näkyy myös käyttäytymisessä. Haastattelavan tulisi saada kokemus kuulluksi tulemisesta ja että hänen sanomansa ja mielipiteensä ovat oikeasti merkittäviä, eivätkä vain vähäpätöinen osa jotakin projektia. Yksityiskohtaisia taustatietoja tärkeämpää on kuitenkin aito kiinnostus ja kunnioitus toisen persoonaa kohtaan. Oikeanlaisen asenteen lisäksi kulttuurien kohtaamistilanteessa on hyötyä hyvistä kommunikointitaidoista, sillä vuorovaikutustaidoiltaan etevä henkilö, joka osoittaa aitoa kiinnostusta, onnistuu todennäköisimmin kulttuurienvälisessä kohtaamisessa. (Mt., 239-240.)

Haastatteluihin olimme varanneet aikaa kaksi tuntia. Laineen ym. (mt.) mukaan erityisesti tapaamiseen toisen kulttuurin edustajan kanssa tulee varata riittävästi aikaa. Toisen kertomusta tulee kuunnella erityisen tarkkaavaisesti, eikä kannata heti olettaa ymmärtäneensä oikein. Yhteisymmärrys varmistetaan erikseen kysymällä. Toki haastattelutilanteessa tulee ottaa huomioon myös omat kulttuuriset rajoitukset. Monesti tulee tehtyä helposti virhetulkintoja toisten viesteistä omien ennakkoluulojen ja stereotyyppisten yleistysten varassa. Haastateltavan taustasta ei myöskään kannata tehdä liian hallitsevaa tekijää. Vuorovaikutustilanteen asetelma on epätasa-arvoinen, jos haastattelija pitää haastateltavaa passiivisena, riippuvaisena ja oman primitiivisen kulttuurinsa vankina, mutta katsoo itse olevansa vapaa, neutraali ja puolueeton. (Mt., 240-241.)

Aloitimme ja lopetimme haastattelutilanteen erityisillä toiminnoilla. Ennen haastattelun alkua kysimme haastateltavilta lupaa haastattelun nauhoittamiseen. Aloitimme haastattelun ensin yleisimmillä, kartoittavilla kysymyksillä, ja kun haastattelu oli päättynyt, ilmoitimme sen haastateltaville selkeästi. Ruusuvuoren ja Tiittulan (2005b) mukaan haastattelun alussa luodaan yhteistä maaperää ja sovitaan keskustelun aloittamisesta. Lopussa haastattelija ilmaisee selkeästi haastattelun päättymisen (Mt., 24.) Nauhoituksen ansiosta haastattelu oli mahdollista tulkita paljon tarkemmin. Nauhoittamalla haastattelut sekä tutkimuksen lukijat sekä arvioijat voivat paremmin kuvitella, millaisessa vuorovaikutuksessa tutkimuksen tulokset ovat syntyneet, ja arvioida, missä määrin esiin nostetut havainnot ovat haastateltavan omia jäsenyyksiä tutkimuskohteesta ja mitkä taas haastateltavan omista kategorisoinneista tai kysymysten muotoiluista juontuvia näkemyksiä. (Mt., 15, 17.)

Haastattelut kestivät puolesta tunnista tuntiin. Toteutimme haastattelut kolmen suomalais-taustaisten tutkinnonsuorittajan kanssa yksilöhaastatteluna. Viiden maahanmuuttajataustaisen tutkinnonsuorittajan haastattelutilanteessa oli mukana myös koulutustarkastaja. Hän oli apuna tarvittaessa, mikäli haastattelutilanteessa ilmeni ongelmia kielimuurin takia. Lisäksi halusimme haastateltaville tutun henkilön läsnäololla madaltaa kynnystä osallistua haastatteluun. Haastattelun lopuksi annoimme haastateltaville vielä mahdollisuuden kertoa vapaasti ajatuksiaan. Tarvittaessa haastateltavat pystyivät myös täydentämään tai muuttamaan vastauksiaan.

4.4 Tutkimusaineiston analyysi

Tarkastelemme tutkimuksen aineistoa abduktiivisella eli teoriasidonnaisella päättelyllä. Se soveltuu tutkimusaineistomme analyysiin teoria- tai aineistolähtöistä päättelyä paremmin. Teoriasidonnainen päättely voidaan sijoittaa teoria- ja aineistolähtöisen tutkimuksen väli-maastoon. Teoriasidonnaisessa päättelyssä aineiston analyysi ei suoranaisesti perustu teori-aan, mutta analyysin ja teorian välillä on olemassa kytköksiä. Teoriasidonnaista päättelyä hyödyntäen tutkimuksemme toteutetaan siis siinä määrin aineistolähtöisesti, että aineistosta nousseille havainnoille haemme selitystä ja vahvistuksia teoriasta. Näin ollen emme käytä selvää induktiivista eli aineistolähtöistä tai deduktiivista eli teorialähtöistä päättelyä. Aineis-tolähtöisessä tutkimuksessa tarkastelimme aineistoa etenemällä yksittäisistä havainnoista yleisempiin väittämiin aineistosta nousseiden havaintojen pohjalta. Teorialähtöisessä eli de-duktiivisessa tutkimuksessa käyttäisimme puolestaan taustalla jo olemassa olevaa teoriaa tai mallia. Lähtökohtanamme ei kuitenkaan ole jo olemassa olevien teorioiden tai hypoteesien testaaminen. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006c.) Tuomen ja Sarajärven (2009) mu-kaan empiirisessä analyysissä haastateltavien henkilöllisyys ei tule eettisistä syistä selville, ja pääpaino on tutkimuksessa käytetyissä metodeissa. Vastaavasti teoreettisessa analyysissä ko-rostetaan sitä, kuka on sanonut ja mitä on sanonut. (Mt., 21-22.)

Sisällönanalyysi on menettelytapa, jonka avulla voidaan analysoida dokumentteja, kuten haastatteluja, systemaattisesti ja objektiivisesti. Sisällönanalyysissä edetään seuraavan pro-sessin mukaisesti. Ensin haastattelut kuunnellaan ja litteroidaan, minkä jälkeen ne luetaan ja niihin perehdytään. Aineistosta etsitään pelkistettyjä ilmauksia, jotka alleviivataan ja lista-taan. Pelkistetyistä ilmauksista etsitään samankaltaisuudet ja erilaisuudet, minkä jälkeen il-maukset yhdistellään ja niille muodostetaan omat alaluokkansa. Tämän jälkeen alaluokat yh-distellään ja niille muodostetaan omat yläluokkansa. Vasta yläluokkien yhdistämisen jälkeen muodostetaan kokoava käsite. Menetelmällä pyritään saamaan tutkittavasta ilmiöstä kuvaus tiivistetyssä ja yleisessä muodossa. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 103, 109.) Sisällönanalyysillä saadaan vasta järjestettyä kerätty aineisto varsinaisia johtopäätöksiä varten (Grönfors 1982, ks. Tuomi & Sarajärvi 2009, 103).

Jokaista haastateltua tutkinnonsuorittajaa varten laadimme tekstitiedoston, johon litteroimme nauhoitetut haastattelut sanasta sanaan alkuperäisessä haastattelussa käytetyssä kieliasussaan. Litteroitua aineistoa kertyi noin 155 sivua, jossa haastattelun puheenvuoron vaihtuessa kirjoitimme henkilön ilmaisun aina uudelle riville. Litteroinnin jälkeen laadimme alkuperäisistä tekstitiedostoista uudet versiot, joissa korjasimme kieliasun helpommin tulkittavaksi ja poistimme vastauksen kannalta epäolennaisia asioita itse vastauksen sisältöä muuttamatta. Analysoimme haastatteluaineiston sisällönanalyysillä niin, että nuorten ja maahanmuuttajaopiskelijoiden vastaukset analysoimme erikseen. Rajausta perustelemme sillä, että oletuksemamme oli, että näistä kahdesta ryhmästä nousevat asiat voivat olla toisistaan niin poikkeavia, että haastattelun yhteenveto tulisi eritellä toisistaan. Analysoimme aineiston Excel-taulukko-ohjelmaa apuna käyttäen. Esittelemme liitteessä kolme esimerkin siitä, miten toteutimme analysointiprosessimme käytännössä. Asetimme kunkin haastattelun vastauksen Alkuperäisilmaus-sarakkeeseen allekkain omina soluinaan. Tämän jälkeen pelkistimme haastattelijan alkuperäisilmaisun eli kirjoitimme vastauksen olennaisimman sisällön tiivistettynä uudelle solulle Pelkistetty ilmaus - sarakkeen alle. Analyysissämme kukin pelkistetty ilmaisu toimi alaluokkana. Pelkistetyistä ilmauksista muodostimme yhteenvedon eli yläluokan, joka toimi samalla kysymyksen vastauksena.

5 Nuorten ja maahanmuuttajaopiskelijoiden kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta

Esittelemme tutkimuksemme tuloksissa yhteenvedot maahanmuuttajataustaisten sekä nuorten tutkinnonsuorittajien erikseen. Tuloksissa emme erottele yksittäisiä tutkinnonsuorittajia numeroin. Lisäksi maahanmuuttajataustaisten tutkinnonsuorittajien haastatteluista otetut sitaatit olemme muotoilleet siten, että vastaajan käyttämä aksentti ei erotu vastauksista. Vastaajien käyttämä aksentti ja vastaajien erottelu numeroin tai muulla tavoin olisi voinut johtaa vastaajien tunnistamiseen, mikä olisi vastoin tutkimuksemme eettisiä periaatteita.

5.1 Maahanmuuttajat

Opiskeluun päätyminen ja opintojen aloittaminen

Haastateltavat maahanmuuttajat olivat kulkeutuneet oppisopimuskoulutukseen eri reittejä. Kaikilla heillä oli kuitenkin ollut joko työpaikka tai työharjoittelupaikka ennen oppisopimuskoulutuksen alkua yrityksessä, mihin oppisopimuskoulutus liitettiin. Osa maahanmuuttajataustaisista tutkinnonsuorittajista oli näin ollen kuullut oppisopimuskoulutuksesta ensimmäisen kerran työpaikan kautta. Eräälle haastateltavalle ensimmäinen tieto oppisopimuskoulutuksen mahdollisuudesta oli tullut tuttavalta ja toiselle maahanmuuttajataustaisten työllistymistä tukevan projektin kautta. Haastateltavien mukaan alan valintaan vaikuttivat voimakkaasti

kaikkien haastateltavien Suomessa aikaisemmin hankittu työkokemus. Muita alan valintaan vaikuttavia seikkoja olivat viihtyminen työssä, halu lisätä ammatillista osaamista ja kiinnostus alaa sekä omaa työtä kohtaan, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

Haastateltava: ”Olen sairaanhoitaja ja minä ymmärrän, mitä sairaalassa tapahtuu. Lähihoitajaksi en halunnut opiskelemaan sen takia. Minulle sopii - - ammatti (mihin oppisopimuksella koulutautuu). Kaikkien ihmisten pitää tehdä sitä, mitä haluavat.”

Tarjotun tuen kokeminen ja ympärillä olevan tukiverkoston toimivuus

Tukea opintoihin haastateltavat kertoivat saaneensa niin opettajilta kuin myös muilta opiskelijoilta. Vaikeissa opiskeluun liittyvissä asioissa tutkinnonsuorittajilla oli mahdollista kääntyä koulutustarkastajan puoleen. Tukea haastateltaville olivat tarjonneet myös työkaverit sekä muu työyhteisö. Esimerkiksi yksi haastateltavista kertoi soittaneensa esimiehelle hankalissa tilanteissa silloin, kun hänen suomen kielen taitonsa ei riittänyt tilanteen hoitamiseen. Kaikki haastateltavat olivat kokeneet saaneensa aina tarvittaessa tukea ja apua. Tutkinnonsuorittajat olivat saaneet tukea aina kulloisestakin asiayhteydestä tai yhteisöstä riippuen: koulussa joko opettajilta, luokkatovereilta tai koulutustarkastajalta, töissä taas esimieheltä, työpaikkakouluttajalta tai työkavereilta. Tutkinnonsuorittajat olivat tarvinneet tukea opiskelun aikana erityisesti suomen kielessä, kirjallisissa tehtävissä, tentteihin valmistautuessa, uusissa tilanteissa sekä hankalien asiakkaiden kanssa työpaikalla. Yhteistyö koulun ja työpaikan välillä oli ollut toimivaa, ja tieto oli kulkenut eri organisaatioiden välillä ongelmitta.

Maahanmuuttajataustaisten tutkinnonsuorittajien oli ollut opintojen aikana mahdollista osallistua maahanmuuttajien tuutorverkosto -tapaamisiin. Tapaamisissa jo valmistuneet ja vielä opintojaan suorittavat maahanmuuttajat pääsivät antamaan vertaistukea toisilleen ja keskustelemaan kokemuksistaan. Tuutor-verkostossa läsnä olleelta koulutustarkastajalta oli saatu paljon tietoa ja vastauksia mielessä oleviin kysymyksiin. Suurin osa tutkinnonsuorittajista oli kokenut tapaamiset hyödyllisiksi. Eräs haastateltavista oli pitänyt erityisen hyvänä asiana sitä, että kaikki tuutor-verkostossa olleet tutkinnonsuorittajat olivat taustaltaan maahanmuuttajia.

Kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta ja siinä kohdatut haasteet

Yksi haastateltavista nosti erityisesti esiin sen, että oppisopimuskoulutus helpottaa myös työnsaantia tulevaisuudessa. Toinen haastateltavista vuorostaan nosti tärkeimmäksi motivoijaksi oppisopimuskoulutuksen aloittamiselle suomen kielen oppimisen. Oppisopimusta pidettiin pääsääntöisesti antoisana ja hyvänä keinona opiskella ja hankkia ammatti. Yksi tutkinnonsuorittajista kuvasi työssä oppimisen hyväksi muun muassa siksi, että jos hän ei ollut ymmärtänyt jotain ohjetta, hänelle oli voitu näyttää, miten työ käytännössä tehdään. Osa haastatel-

tavista taas kertoi hyväksi puoleksi oppisopimuksessa sen, että tietoa tulee sekä koulusta että työpaikalta. Käytännön kokemusta tutkinnonsuorittajat olivat saaneet työpaikalta ja koulusta taas teoreettista taustatietoa. Opitut tiedot ja taidot täydensivät toisiaan, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

Haastateltava: ”On tärkeää yhdistää teoria käytäntöön, esimerkiksi kun potilaat tarvitsevat siivousta, on tiedettävä työjärjestys ja työnvaiheet. Koulusta tulee yksi asia, työpaikalta toinen ja kaikki lopulta nivoutuvat yhteen.”

Haastateltavat kertoivat työn aloittamisen alun kieliongelmiä lukuun ottamatta helpoksi. Kaikille haastateltaville maahanmuuttajille työpaikka ja siellä tehtävä työ oli entuudestaan tuttua. Haastateltavat kokivat myös, että heidät otettiin vastaan tasavertaisina muun yhteisön joukossa niin töissä kuin koulussakin. Mieleenpainuvimmiksi, tärkeimmiksi hetkiksi monet haastateltavista kertoivat valmistumisen. Lisäksi vakituisen työpaikan saaminen sekä hyvät arvosanat kerrottiin tärkeiksi asioiksi.

Kaikille haastateltaville eniten haasteita aiheutti kielitaidon puutteellisuus, mikä näkyi erityisesti koulutuksen alussa. Heikko suomen kielen taito kerrottiin ongelmalliseksi erityisesti teoriaopinnoissa, mutta ei niinkään työelämässä. Oppisopimuksen aikana tärkeimmiksi opituiksi asioiksi haastateltavat nostivat käytännön työhön liittyvät asiat sekä suomen kielen. Jokainen haastateltu tutkinnonsuorittaja olisi kuitenkin toivonut enemmän suomen kielen opetusta. Lisäksi osa haastateltavista olisi toivonut enemmän teoriaopetusta sekä tietoa työelämässä olemisesta. Kritiikkiä maahanmuuttajataustaisilta tutkinnonsuorittajilta tuli muun muassa opintojen liian nopeasta etenemisestä erityisesti oppisopimuskoulutuksen alussa. Välillä myös koulutehtäviä oli ollut heidän mielestään liikaa. Suurin osa haastateltavista ei ollut kokenut työn ja opiskelun yhdistämistä muuten haastavaksi paitsi suomen kielen opiskelussa.

Yksi haastatelluista kertoi, että oppisopimusopiskelija joutuu omaksumaan lähiopetuspäivinä enemmän tietoa ja saa tehtäviä myös tulevaisuutta varten kerralla enemmän kuin muun opiskelumuodon opiskelijat. Tämä oli hänestä tuntunut vaikealta. Yksi haastatelluista taas kertoi kokeneensa koulutusajan liian pitkäksi, sillä lyhyemmässäkin ajassa olisi voinut oppia kaiken tarpeellisen. Lisäksi hän mainitsi työhönsä liittyneiden oppisopimuksen aikana sattuneiden sairastapausten ja vieraiden sijaisten sotkeneen työrytmiä, sillä heidän neuvojaan oli ollut kielitaidon puutteiden vuoksi vaikea ymmärtää.

Väliarvioinnit valtaosa tutkinnonsuorittajista oli kokenut tarpeellisiksi, koska niiden yhteydessä he pystyivät muun muassa kysymään ja kertomaan asioista kaikessa rauhassa. Yksi haastatelluista kritisoi samojen asioiden toistamista väliarvioinneissa, mutta koki kuitenkin lopulta myös hyödylliseksi sen, että hän joutui miettimään, kuinka hyvin osaa mitään tehdä. Tämä

asia kerrottiin toisaalta myös vaikeaksi. Yhdellä haastateltavista tulkki oli ollut apuna opintojen alun väliarvioinneissa.

Osalle haastatelluista oppisopimuksessa opiskelu oli ajoittain myös raskasta. Esimerkiksi yhdelle haastatelluista perheen, vuorotyön ja koulupäivien yhdistäminen ei ollut aina helppoa. Haasteelliseksi tutkinnonsuorittajat kertoivat myös laajan tiedon hallinnan ja omaksuminen. Eräs tutkinnonsuorittajista taas kertoi saaneensa satunnaisesti ikävää palautetta työnantajalta ja asiakkailta, jos ei ymmärtänyt, mitä he tarkoittivat. Tämän haastateltava oli kokenut vähentävän opiskelumotivaatiota. Onnistumisen kokemuksia tutkinnonsuorittajat kertoivat saaneensa esimerkiksi hyvistä arvosanoista.

Osa haastatelluista kertoi opintojen lopettamisen käyneen mielessä jossain vaiheessa oppisopimuskoulutusta. Jo mainitut kieliongelmat sekä osalla myös omaan henkilökohtaiseen elämään liittyvät ongelmat koettiin syiksi siihen, miksi lopettamista harkittiin. Kaikilla haastateltavilla motivaatio tutkinnon suorittamiseen oli kuitenkin niin suuri, että lopettamista ei pidetty todellisenä vaihtoehtona. Osa maahanmuuttajataustaisista tutkinnonsuorittajista kuvasikin selviytyneensä vaikeuksista, "koska oli pakko". Joillakin haastateltavista taas huoli toimeentulosta ilman oppisopimusta sai ajatukset pois lopettamisesta. Opintojen saaminen päätökseen ja tutkinnon suorittaminen kerrottiin suurimmaksi syyksi siihen, että opintoja ei keskeytetty tai lopetettu kokonaan. Osa haastatelluista kertoi työn ulkopuolisen elämän, kuten harrastusten ja läheisten ihmisten auttaneen jaksamaan oppisopimusprosessin ajan. Jotkut haastatelluista taas kertoivat hyvän työyhteisön ja työilmiöpiirin motivoineen oppisopimuksen jatkamiseen vaikeuksista huolimatta.

Yhdellä haastateltavista oli jäänyt vahvasti mieleen alun vastoinikäymiset, jolloin hän halusi palata takaisin kotimaahansa. Hän oli kokenut ensimmäisen vuoden erityisen raskaana. Lopulta hän kuitenkin päätti, että käy koulutuksen loppuun, koska tarvitsi koulutuksen ja halusi pitää työnsä, kuten alla olevasta lainauksesta käy ilmi.

Haastateltava: "Koulussa on ollut vaikeaa ennen, oli suomalainen ryhmä. Kun tulin kotiin, itkin. En mene, en tule. Ensimmäinen vuosi (oppisopimuskoulutuksessa) oli vaikea. Laukku oli kotona, siellä oli kaikki matkaa (varten)."

Koulutustarkastaja: "Hän oli lähdössä (kotimaahan), hän sanoi, ettei jaksakaan enää."

Haastattelija: "Mitä sitten tapahtui? Et lähtenytäkään?"

Haastateltava: "En. Tarvitsee opiskella, käydä koulussa. Tutustua suomalaiseen kulttuuriin."

Suurin osa haastateltavista kertoi oppisopimuskoulutuksen itselleen sopivimmaksi vaihtoehtoksi, koska oman työnteon ohessa pystyi suorittamaan tutkinnon. Haastateltavien mielestä teoriaopintojen yhdistäminen suoraan työelämän käytäntöihin avasi vaikeaksi koettuja asioita

ymmärrettävimmiksi. Kaikki haastateltavat kokivat valinneensa itselleen sopivan ammatin ja kertoivat viihtyneensä töissä.

Ammattitaito ja ammatti-identiteetti sekä tulevaisuuden suunnitelmat

Haastateltavista suurin osa kertoi tuntevansa itsensä valmiiksi ja osaaviksi ammattilaisiksi. Vielä tutkintoaan suorittavat haastateltavat kokivat myös itsensä hyväksi työssään, vaikka he kertoivat tarvitsevänsä vielä harjoitusta joissakin työhön liittyvissä asioissa. Jokaisen haastatellun ammatti-identiteetti oli lujittunut opintojen aikana, vaikka työkokemusta nykyisestä alasta oli osalle kertynyt jo aikaisemmista työpaikoista ennen opintojen aloittamista. Ainoaksi ammattitaitoa rajoittavaksi tekijäksi haastateltavat nostivat kielitaidon puutteellisuuden. Kielitaidon tarpeellisuus ilmeni voimakkaasti varsinkin palvelualoja opiskelevilla maahanmuuttajataustaisilla tutkinnonsuorittajilla, sillä näillä aloilla työtä tehdään paljon myös vuorovaikutuksessa asiakkaiden kanssa.

Kaikki jo valmistuneet haastateltavat olivat haastattelua toteutettaessa oman alansa töissä, osa määräaikaaisina ja osa vakituisina työntekijöinä. Kaikkien työnantaja oli tutkinnonsuorittajilla sama kuin opiskelun aikana. Määräaikaaisetkin työsopimukset oli mahdollista uusua. Opintojaan suorittavilla maahanmuuttajilla ei ollut tiedossa työpaikkaa opintojen jälkeen, mutta he kuitenkin halusivat ja aikoivat hakea oman alansa töitä. Oppisopimuksesta valmistuneet kertoivat, ettei töiden aloittaminen tuottanut vaikeuksia, vaikka samanlaista tukea kuin opiskelujen aikana oli ollut, ei ollut enää saatavilla. Valmistuneista muutama kertoi, että heidän tulisi vielä kehittää lisää suomen kielen taitoaan. Kysyttäessä haastateltavilta heidän tulevaisuuden näkymistään suurin osa näki ja toivoi jatkossakin olevansa oman alansa töissä. Suurin osa haastateltavista kertoi haluavansa mahdollisesti opiskella vielä lisää, osa nykyiseen alansa liittyvää ja osa taas jotain muuta alaa. Yksi haastateltavista taas haaveili omaan alaansa liittyvästä yrittäjyydestä.

5.2 Nuoret

Opiskeluun päätyminen ja opintojen aloittaminen

Nuoret tutkinnonsuorittajat olivat päätyneet työvoimatoimiston asiakkuuteen ja he olivat päässeet työvoimatoimiston asiakkuuden aikana työharjoitteluihin ja palkkatuella saman alan töihin, joihin oppisopimuskoulutuksen kautta valmistuvat. Asiakkuuden alkamisen jälkeen Lahden kaupungin nuorisopalveluissa haastatellut olivat päässeet työharjoitteluun nykyiseen oppisopimuskoulutuspaikkaansa. Päätös koulutusohjelman valinnasta tapahtui nuorten tutkinnonsuorittajien omasta kiinnostuksesta, ja lopullisen valinnan koulutukseen sitoutumisesta ja aloittamisesta olivat tehneet tutkinnonsuorittajat itse. Alan valintaan olivat vaikuttaneet ai-

kaisemmat opinnot tai työkokemus sekä hyvät näkymät työmarkkinoilla valmistumisen jälkeen. Lahden kaupungin nuorisopalvelut on tukenut tutkinnonsuorittajia antamalla tietoa oppisopimuskoulutuksesta ja tarjonnut sitä vaihtoehtona perinteiselle päiväopiskelulle. Yhdelle opiskelijalle oppisopimuksen solmimista oli ehdotettu hänen työpaikallaan.

Etukäteen kaikki haastateltavat tiesivät oppisopimuskoulutuksesta, että oppisopimuksessa opiskellaan työn ohella, koulupäiviä perinteisessä oppilaitosympäristössä on vähän ja oppisopimuksesta valmistutaan suoraan ammattiin. Yksi haastatelluista piti tätä oppisopimuskoulutuksesta saamaansa ennakkotietoa haastavana koulutuksen itsenäisen työotteen vuoksi. Ennakkotietoa koulutuksesta oli saatu Lahden nuorisopalveluilta, työharjoittelupaikasta ja itsestä. Kokemus oppisopimusopiskelusta oli koulutuksen loppuvaiheessa vastannut saatua ennakkotietoa.

Tarjotun tuen kokeminen ja ympärillä olevan tukiverkoston toimivuus

Haastatellut kokivat oppisopimuskoulutuksessa helpottaviksi tekijöiksi sen, että on monta paikkaa, joihin voi tarvittaessa ottaa yhteyttä. Opintojen alussa oli paljon uusia asioita, joita varten työpaikalta ja Lahden nuorisopalveluista annettiin ohjeita ja tukea. Haastateltavat kertoivat sopineensa Lahden kaupungin nuorisopalveluiden kanssa säännöllisistä tapaamisista ja soittomahdollisuudesta ongelmatilanteissa. Tapaamisissa tutkinnonsuorittajat keskustelivat opintojensa etenemisestä sekä henkilökohtaisen elämänsä ongelmatilanteista. Tutkinnonsuorittajat kokivat tapaamiset Lahden nuorisopalveluiden kanssa tarpeellisiksi. Yhteistyö myös muiden toimijoiden kanssa kerrottiin sujuneen hyvin. Yksi nuorista tutkinnonsuorittajista kuitenkin totesi, että eritoten opiskeluiden alkuvaiheessa monen eri toimijan mukana oleminen aiheutti sekavuutta, eikä aina tiennyt, kenen puoleen tulisi ongelmatilanteessa kääntyä. Ongelmatilanteissa haastatellut olivat aina saaneet apua, eritoten Lahden kaupungin nuorisopalveluilta. Kaksi haastateltavaa koki, että eri toimijat eivät ole niinkään keskenään yhteydessä, vaan tieto kulkee opiskelijan kautta.

Töissä haastateltavat olivat tarvinneet apua yleensä vieraissa ja heille itselleen epävarmoissa tilanteissa. Tämänkaltaisiin tilanteisiin apua oli haettu ensisijaisesti työpaikkakouluttajalta, muilta työntekijöiltä tai esimieheltä ja apua oli aina tarvittaessa saatu. Lisäksi ongelmallisia olivat voineet olla muun muassa tilanteet, johon perehdytys oli annettu, mutta tutkinnonsuorittaja ei ollut perehdytyksestä huolimatta varma siitä, miten tilanteessa tulisi toimia. Haastateltavat kokivat avun hakemisen työpaikkakouluttajalta pääsääntöisesti luontevimmaksi hänen tehtävänimikkeensä takia. Työhön perehdyttäminen oli ollut hyvää. Koulussa haastatellut olivat tarvinneet apua henkilökohtaisten opiskelusuunnitelmien seuraamisissa sekä tutkintotilaisuuksien järjestämisessä. Apua ongelmatilanteisiin haastateltavat olivat hakeneet luokkakavereilta tai opettajilta, mutta kunkin haastateltavan kynnys hakea apua näihin tilantei-

siin oli ollut erilainen. Yksi haastateltavista kertoi työskentelyn olleen siinä määrin itsenäistä, ettei haastateltava ollut halunnut hakea apua opiskeluun liittyviin tehtäviin. Toinen haastateltava taas kertoi pyytävänsä apua pienissäkin asioissa, kun taas kolmas ei kokenut tarvinta juurikaan apua. Eräs haastateltavista kertoi avun saamisen olleen myös paljon omasta aloitteesta kiinni ja kuvaili tätä seuraavasti.

Haastateltava: ”-- se on enemmän siit kii et jaksako, ottaako ite yhteyttä, koska on sanottu joka paikasta et voi soittaa ja kysyy.”

Haastattelija: ”Hmm-m?”

Haastateltava: ”-- Mut vaa sitä et ottaaks ite (naurahdus) sen puhelimen kätee ja soittaa, et se ei oo periaattees ollu muista kii vaa minusta itestäni kiinni.”

Haastateltavat nuoret olivat saaneet tukea myös muilta nuorilta, koulukavereilta ja työkavereilta. Erityisesti opiskelijoiden keskinäinen vertaistuki oli koettu tärkeäksi tai erittäin tärkeäksi. Vertaistukea haastatellut tutkinnonsuorittajat olivat hyödyntäneet muun muassa opintojen etenemiseen liittyen sekä näyttösuunnitelmien laadinnassa. Kukaan haastatelluista nuorisista ei ollut kokenut jääneensä yksin oppisopimuskoulutuksen aikana, vaan apua oli ollut aina saatavilla kaikilta toimijoilta. Yksi haastateltavista kertoi työpaikkakouluttajan tekemän Koulutuskeskus Salpauksen kanssa yhteistyötä työpaikkakouluttaja-päivillä, minkä koettiin tuoneen varmuutta siihen, että yhteistyö toimii myös työpaikan ja koulutuksen järjestäjän kesken.

Kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta ja siinä kohdatut haasteet

Nuoret tutkinnonsuorittajat kokivat väliarvioinnit positiivisesti. Väliarviointiin oli varattu riittävästi aikaa ja tapaamiset olivat hyödyllisiä, sillä muuten palautteelle ja keskustelulle ei ole aina aikaa tai oikeaa hetkeä kiireellisessä työympäristössä. Arvioinneissa haastatellut nuoret olivat saaneet palautetta ja suunnitelleet yhdessä työpaikkakouluttajan kanssa opiskelun aikatauluja. Neljän kuukauden välein toteutettu väliarviointi koettiin hyväksi oman osaamisen kehitystä ajatellen, kuten seuraavasta lainauksesta käy ilmi.

Haastateltava: ” -- kun tehdään työpaikkakouluttajan kanssa näitä arviointeja, että niitä tehdään neljän kuukauden välein, niin kyl niissä pitää miettiä mitä edistystä on jo tapahtunut ja mitä vielä pitäis tapahtua. Että kyllä niitä tulee aika usein mietittyä niinku itse, ja sitten kun niitä tehdään yhdessä työpaikkakouluttajan kans niin sieltä tulee sitä palautetta mulle.”

Nuoret tutkinnonsuorittajat kokivat, että heidät on otettu hyvin vastaan työpaikalla. Haastateltavat kertoivat hyvän vastaanoton taustalla vaikuttaneen heille ennestään tutun työyhteisön työharjoitteluiden ajalta ja työyhteisön kiinnostuksen ja uteliaisuuden oppisopimuskoulu-

tusta kohtaan. Haastatellut myös kertoivat, että heitä oli kohdeltu hyvin koko oppisopimus-koulutuksen ajan. Myös Koulutuskeskus Salpauksessa opettajien ja oppilaiden kohtaaminen oli ollut hyvää.

Nuorille tutkinnonsuorittajille oli jäänyt mieleen oppisopimuskoulutuksesta erityisesti kontak-tipäivät koulussa sekä näyttötutkintotilaisuudet. Koulupäiviä eli teoriaopetusta oli ollut haas-tateltavien mielestä vähän, ja koulupäivät olivat jääneet vähyyden ja mielenkiintonsa takia mieleen. Kaksi nuorta tutkinnonsuorittajaa kaipasi koulutukseen lisää teoriaopintoja. Nuoret tutkinnonsuorittajat kokivat, että teoriaopetusta oli koulussa vähän. Teoriaopetusta olisi toi-vottu enemmän ja teorian opiskelu jäi paljon omalle ajalle, kuten seuraavat lainaukset ku-vaavat.

Haastateltava 1: " -- joskus tuntuu, että se (teoriaopinnot) jää vähän vähälle, että niin paljon pitää itse selvittää sitten."

Haastattelija: "Onko koulutuksessa ollut jotain mitä olisit kaivannut lisää?"

Haastateltava 2: "No sitä teoriaa. Teoriaopintoja siis. Koulun penkillä istumista siis niin sano-tusti. Sitä olis saanu olla enempi. Mutta noin niinku muuten ei mun mielestä."

Näyttötutkintotilaisuudet olivat vuorostaan jääneet haastateltavien mieleen niistä aiheutu-neen jännityksen, suunnittelun sekä onnistumisen kokemusten takia. Myös autenttisessa työ-ympäristössä työskenteleminen ja sen myötä fyysisen ja henkisen jaksamisen puntarointi oli jäänyt kaikilla nuorilla mieleen. Yksi haastateltavista korosti, että palautetta olisi voinut saa-da työyhteisöltä enemmän, jotta ote työhön olisi tullut varmemmaksi, mutta kiire työyhteis-össä ei antanut riittävästi aikaa paneutua asioihin. Työyhteisön kiireellisyys koettiin toisaalta myös positiiviseksi haasteeksi, mikä kannusti tutkinnonsuorittajaa itsenäisempään työtotee-seen ja vastuullisuuteen.

Kaksi haastateltua nuorta nosti esille oppisopimuspaikan löytämisen haasteellisuuden. Seuraa-vassa lainauksessa kuvataan toisen haastatellun kokemuksia oppisopimuspaikan löytämisestä.

Haastateltava: " -- kyl mä uskon että jos oppisopimus ei olis onnistunu, niin mä olisin lähteny niinku samaa alaa opiskelemaan koulun penkille. -- nää (oppisopimuspaikat) on kiven alla, ja tosi moneen paikkaan olin yrittäny päästä ja kysellä. Ja kun olin vähän niinku luovuttanu, ei mistää tullu sellasta vastausta että olis ollu mitenkää mahdollista, että meinasin lähtee kou-lun penkille."

Tutkinnonsuorittajat kertoivat, että opettajat eivät olleet aina ehtineet tarkastaa tehtäviä ajoissa, jolloin ne eivät olleet ehtineet näyttöviikkoihin. Yhdellä haastatelluista oli ollut on-

gelmia työpäivien ja kontaktipäivien yhdistämisessä. Tutkinnonsuorittajan piti olla töissä, vaikka hänellä olisi ollut kontaktipäivä koulussa. Ongelma ratkaistiin työpaikan vaihdolla, minkä jälkeen haastateltava oli päässyt halutessaan koululle. Koulu oli myös joutunut peruuttamaan paljon kursseja vähäisen osallistujamäärän takia.

Kaksi haastatelluista koki paperiasiat hankaliksi, ja se näkyi eritoten opiskelun alkuvaiheessa. Opiskelun alun vaikeuttaviksi tekijöiksi nuoret tutkinnonsuorittajat kokivat lisäksi itsenäisyyden opiskeluprosessissa. Nuoret haastateltavat kertoivat, ettei työn sisältö aina vastannut koulussa tai itsenäisesti opittua teoriaa, mutta oppiminen oli varmistettu tekemällä harjoitteita erilaisissa tilanteissa ja ympäristöissä. He myös kertoivat, että opiskelu oli jäänyt paljon oman opiskelun varaan, vaikka teorian opiskelu itsessään kerrottiin mielekkääksi. Jaksamiseen oli vaikuttanut oman aikataulutuksen laatiminen ja sen noudattaminen, terveelliset elämäntavat ja motivaatio omaa alaa kohtaan.

Nuoret tutkinnonsuorittajat antoivat kukin oppisopimuskoulutukselle arvosanaksi asteikolla huono-hyvä (1-5) numeron neljä. Perusteluiksi he sanoivat, että oppisopimuskoulutus oli toiminut kokonaisuudessaan hyvin: yhteistyö oli kaikkien kanssa hyvää, ja tukea oli saanut aina, kun oli tarvinnut. Myös oppisopimuksen sopivuuden opiskelumuotona kerrottiin vaikuttaneen arvosanaan. Arvosanaa heikentäviksi tekijöiksi nuoret tutkinnonsuorittajat mainitsivat alkuvaiheen sekavuuden, minkä koettiin osaksi johtuneen siitä, että eri toimijoiden nähtiin itsekkin vielä opettelevan sitä, miten opiskeluprosessi käytännössä toimi. Erityisesti yksi haastatelluista koki alun eräänlaisena muutostilana, sillä tutkinnonsuorittajille oli kerrottu, että uusien kriteereiden takia opettajat vasta itsekkin opettelevat niitä. Tämä oli aiheuttanut epävarmuutta tutkinnonsuorittajissa. Toisen haastatellun koulun tuutor-opettajan vaihtuminen usean kerran koulutusprosessin aikana oli aiheuttanut epäselvyyksiä, sillä uusien tuutor-opettajien ei koettu olevan itsekään aina asioiden tasalla.

Kahdella haastateltavista oli käynyt mielessä oppisopimuksen lopettaminen opiskelun aikana. Tällaisiin mietteisiin nämä haastateltavat olivat ajautuneet silloin, kun koulutöitä oli ollut omaan jaksamiseen verrattuna liikaa tai opiskelu oli aiheuttanut liikaa stressiä, kun omassa elämässä oli ollut koulusta johtumaton vaikea vaihe. Koulutuksen lopettamista harkinneet nuoret kertoivat, että tilanteista oli selvitty joko itsenäisesti, Lahden kaupungin nuorisopalveluiden avulla tai hakemalla apua työterveydenhuollosta.

Oppisopimuskoulutusta pidettiin nuorten tutkinnonsuorittajien keskuudessa hyvänä ja heille itselleen sopivana koulutusmuotona saada ammattipätevyys. Kaikilla haastateltavista nuorista oli taustalla kokemuksia perinteisestä oppilaitosopiskelusta joko peruskoulusta, kesken jääneestä ammattikoulusta tai lukiosta. Aikaisempien kokemusten perusteella haastateltavat kokivat oppisopimusopiskelun heille sopivimmaksi vaihtoehdoksi, verrattuna muihin opiskelu-

vaihtoehtoihin. Oppisopimuskoulutuksessa opiskelamisen kerrottiin tuovan rytmiä muuten epäsäännölliseen elämään sekä varmuutta tulevaisuuteen. Opiskelu oli myös auttanut haastateltavia suunnittelemaan omaa aikatauluaan, minkä he kokivat helpottavan koulun lisäksi arjessa selviytymistä.

Ammattitaito ja ammatti-identiteetti sekä tulevaisuuden suunnitelmat

Nuoret tutkinnonsuorittajat nostivat yhteisesti tärkeimmiksi työelämän taidoiksi oman työn konkreettisen tekemisen ja työtehtävien hallitsemisen, vastuun ottamisen työtehtävistä ja vuorovaikutukseen ja ammattietiikkaan liittyvät asiat. Haastateltavat kertoivat, että heillä oli oma vastuu työstänsä, siksi he pyrkivät suorittamaan sen mahdollisimman hyvin, mikä auttoi heitä kuulumaan tiiviimmin työpaikan työyhteisöön. Vuorovaikutustaidot ja ammattitaito nousivat myös esille. Haastateltavat kokivat itsensä vähitellen ammattilaisiksi koulutuksen loppupuolella, mutta kokivat opittavaakin olevan vielä paljon. Yksi haastateltavista oli sitä mieltä, että eritoten toisen vuoden aikana hän oli kasvanut entistä enemmän kohti ammattilaista tietojensa ja taitojensa osalta. Tutkinnonsuorittajat kokivat yhteisesti, että aina löytyy uusia, kehitettäviä alueita ja asioita ja ettei koulutuksen loputtuakaan ole vielä valmis ammattilainen. Haastateltavat kokivat hyviksi puolikseen työntekijöinä luotettavuuden, vastuutuntisuuden, oppimishalun, vuorovaikutustaidot ja perustyön hallitsemisen. Työkokemuksen kerrottiin yhteisesti tuovan osaamista ja varmuutta työskentelyyn. Yksi haastateltavista kertoi huomanneensa näyttötilanteissa myös oman ammatillisen kasvun kehittymisen. Nuoret tutkinnonsuorittajat kokivat opiskelun, työn ja teorian yhdistämisen käytäntöön välillä haasteelliseksi. Yksi haastateltavista koki toimivansa liikaa teorian ja ohjeistusten mukaisesti, mikä hankaloitti käytännön työskentelyä.

Yhdellä haastatelluista oli tiedossa työpaikka opiskeluiden jälkeen. Kahdella muulla taas ei vielä ollut työpaikkaa tiedossa, vaikka kiinnostus päästä töihin oli suuri. Kaksi tutkinnonsuorittajaa kertoi haluavansa jatkaa nykyisen työnsä parissa. Haastateltavat halusivat päästä kiinnittymään työelämään opiskeluiden jälkeen. Kaikki nuoret haastateltavat kertoivat olevansa kiinnostuneita jatko-opinnoista joko samalla tai toisella alalla. Nuoret näkivät myös muuton paikkakunnalta olevan mahdollista työn löytyessä muualta.

6 Pohdinta

6.1 Tulosten tulkinta

Tuloksissa pohdimme, millaisia kokemuksia Tuettu oppisopimuskoulutus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena -hankkeessa olevat tutkinnonsuorittajat olivat saaneet ja miten hankkeen tavoitteet olivat tutkinnonsuorittajien kokemusten perus-

teella toteutuneet. Tuloksista voimme päätellä, että opiskelijoiden ympärille oli onnistuttu luomaan matalan kynnyksen tukiverkosto, johon tutkinnonsuorittaja oli voinut ottaa yhteyttä tarvittaessa ja joka oli tarvittaessa auttanut opiskelijaa. Haastatellut nuoret kertoivat sopineensa soitto- ja tapaamismahdollisuudesta Lahden kaupungin nuorisopalveluiden kanssa. Yhteydenoton Lahden kaupungin nuorisopalveluihin nuoret tutkinnonsuorittajat kuvasivat helpoksi. Yhteyttä tutkinnonsuorittajat olivat ottaneet tilanteissa, joissa he olivat kokeneet tarvitsevänsä apua tai ohjeistusta. Kynnys ottaa yhteyttä nuorisopalveluihin oli ollut kunkin haastateltavan kohdalla erilainen. Vaikka kukaan tutkinnonsuorittajista ei kokenut jääneensä koulutuksen aikana yksin, voimme pohtia, olisiko matalasta kynnyksestä huolimatta tukiverkoston hyvä olla useammin yhteydessä opiskelijaan. Opiskelijat korostivat, että yhteyttä sai aina ottaa, mutta he eivät juuri kertoneet yhteydenpidon tapahtuneen heihin päin.

Kaikki tutkinnonsuorittajat olivat kokeneet ympärillä toimineen tukiverkoston toimivana ja tarpeellisena ja apua oli saatu aina sitä tarvittaessa. Tukiverkoston apua oli tarvittu ensisijaisesti näytösuunnitelmien laatimisessa, paperiasioiden hoitamisessa ja maahanmuuttajien kohdalla myös suomen kieleen liittyvissä haasteissa, mitkä ilmenivät erityisesti kirjallisten tehtävien ja tentteihin valmistautumisen yhteydessä. Tapaamiset työhönvalmentajan tai muun tukiverkostoon kuuluvan henkilön kanssa oli koettu tarpeellisiksi, mikä kertoo siitä, että tapaamiset olivat tukeneet opiskelijan opiskeluprosessia. Työpaikalla apua oli tarvittu ensisijaisesti uusissa tilanteissa. Maahanmuuttajat tarvitsivat tukea suomen kieltä vaativissa vuorovaikutustilanteissa, mikäli tutkinnonsuorittajan oma kielitaito ei ollut riittänyt tilanteesta selviämiseen.

Viranomaistahojen luoman tukiverkoston lisäksi vertaistuki oli ollut merkittävänä tukena ja apuna niin maahanmuuttajien kuin nuortenkin mielestä. Maahanmuuttajataustaiset tutkinnonsuorittajat olivat kokeneet jo aiemmin mainitun maahanmuuttaja-tuutorverkoston koontumiset erittäin tärkeinä. Myös haastatellut nuoret tutkinnonsuorittajat kertoivat toisten samassa tilanteessa olleiden nuorten tuen ja vertaisuuden kokemuksen olleen tärkeää. Vaikka nuorille ei varsinaista vertaistukiverkostoa ollut rakennettu hankkeen tiimoilta, vertaisiaan he kertoivat kohdanneensa muun muassa työpaikan ja koulun kautta. Tämän perusteella voimme päätellä, että oppisopimuskoulutuksen aikana olisi vertaistukea suotavaa olla saatavilla, koska taakan jakaminen ja muiden kokemusten ja ajatusten kuuleminen auttaa jaksamaan välillä raskaalta tuntuvan opiskelun aikana.

Sekä nuoret että maahanmuuttajataustaiset tutkinnonsuorittajat olivat kokeneet erityisesti opiskelun alkuvaiheen haasteelliseksi. Nuoret kertoivat haasteiksi muun muassa opiskelun itsenäisen otteen, alkuvaiheessa koulussa olleet sekavuudet ja henkilöstövaihdokset. Maahanmuuttajat taas kertoivat opintojen alun suurimmiksi haasteiksi jo aiemmin mainittujen suomen kielen haasteiden lisäksi opintojen nopean etenemisen ja oppimistehtävien paljouden.

Osa tutkinnonsuorittajista oli myös kokenut monen eri toimijan mukana olemisen osittain haasteelliseksi, sillä aina ei tiedetty, mihin olisi pitänyt olla yhteydessä tarvittaessa. Nämä tuntemukset olivat kuitenkin muuttuneet positiivisempaan suuntaan koulutuksen edetessä ja koulutusprosessin tullessa tutummaksi. Näin ollen tutkinnonsuorittajien kokemuksista emme voi päätellä, että tukiverkosto olisi ollut toiminnaltaan varsinaisesti epäselvä, vaan tuntemukset olivat voineet johtua puhtaasti siitä, että opintojen aloittaminen ja monen toimijan mukana olominen oli ollut uusi tilanne opiskelijoille. Nuoret tutkinnonsuorittajat olivat huomanneet myös, ettei työn sisältö aina vastannut koulussa tai itsenäisesti opittua teoriaa. Syy tuntemuksiin oli voinut johtua myös siitä, ettei opiskelija ollut osannut yhdistää kaikkea oppimaansa teoriaa käytännön työhön koulutuksen ollessa vielä kesken ja työuran ollessa vasta alkuvaiheessa.

Tutkinnonsuorittajat kokivat, että heitä oli kohdeltu oppisopimuskoulutuksen alusta lähtien hyvin työpaikalla. Kaikille tutkinnonsuorittajille työpaikka, johon oppisopimus solmittiin, olikin jo ennestään tuttu. Eritoten haastatellut nuoret arvelivat aikaisemmin saadun työkokemuksen vaikuttaneen tähän. Tuetun oppisopimuksen mallissa nuoret alle 25-vuotiaat opiskelijat ovat työharjoittelussa yrityksessä ennen oppisopimuksen solmimista, jotta työnantaja ja tutkinnonsuorittaja ehtivät pohtia, onko oppisopimuksen solmiminen mielekäästä kyseisessä yrityksessä. Tällaista tutustumismahdollisuutta työnantajalla ja opiskelijalla ei muussa tapauksessa ole ennen oppisopimuskoulutusta. Nuoret opiskelijat eivät varsinaisesti puhuneet kyseessä olevasta hitaan ohjautumisen mallista, mutta nuoret tutkinnonsuorittajat kertoivat kuitenkin aloittaneensa ensin työharjoittelun työpaikassa, mikä kuuluu mallin perusajatuksen. Työharjoittelu työpaikassa ennen oppisopimuksen solmimista nähtiin siis positiivisena asiana.

Nuoret tutkinnonsuorittajat olisivat kaivanneet käytännön työn kautta opittujen taitojen ohella lisää teoriaopintoja koulussa. Päätelemme, että nuorten halu oppia työhön liittyvää teoriaa käytännön työn kertoo siitä, että opiskelijat olivat motivoituneita oppimaan omasta alasta ja ettei kaikkia taitoja ollut yksinkertaisesti mahdollista oppia käytännön työn kautta. Nuorten toiveiden taustalla teoriaopintojen lisäämisestä voivat olla myös kytkökset aikaisempiin opintoihin peruskoulussa, toisen asteen ammatillisen koulutuksen lyhyissä kokeiluissa ja lukio-opinnoissa, joissa opiskellaan koulun penkillä istuen. Pidämme mahdollisena, että nuoret tutkinnonsuorittajat olivat olleet vain yksinkertaisesti tottuneita perinteiseen opetusmuotoon, mikä herätti oppisopimuskoulutuksen aikana tarpeen saada lisää teoriaopetusta. Myös tutkinnonsuorittajan omilla oppimismetodeilla on voinut olla vaikutusta näihin kokemuksiin. Teoriaopiskelu oli jäänyt paljon opiskelijan itsensä varaan. Tarve teoriaopetuksen lisäämiselle oli voinut syntyä myös siitä, ettei tutkinnonsuorittajan itseopiskelu ollut riittävän tehokasta. Esimerkiksi yksi nuorista tutkinnonsuorittajista oli kokenut itseopiskelussa, että oli ollut vai-

kea hahmottaa teorian aihealueiden kokonaisuutta, kun itsenäisesti opiskellessa oli takertunut pienempiin kokonaisuuksiin.

Kuten aikaisemmin tekstissä kerroimme, oppisopimuskoulutuksessa tutkinnonsuorittaja suorittaa noin 80–90 prosenttia opinnoistaan työpaikalla käytännön työtehtävissä ja noin 20 prosenttia koulussa teoriaopetuksessa (Koulutuskeskus Salpaus n.d., 10). Nuorten toiveiden perusteella olisikin syytä pohtia, onko 20 prosentin teoriaopetuksen osuus koko oppisopimuskoulutuksesta riittävä, jotta tutkinnonsuorittajalle olisi taattu myös riittävä teoreettinen ammatin pätevyys. Ammatillinen osaaminen oli toisaalta osoitettu näyttötutkintotilaisuuksissa. Maahanmuuttajien kohdalla tarvetta teoriaopiskelun lisäämiselle ei esiintynyt, minkä arvelemme johtuneen osittain siitä, että kielen vähäinen osaaminen tuotti suurimmat haasteet juuri teorian opiskelussa. Maahanmuuttajataustaisille tutkinnonsuorittajille teorian yhdistäminen käytäntöön sen sijaan avasi paremmin vaikeaksi koettuja asioita.

Työskenteleminen ja oppiminen kiireellisessä autenttisessa työympäristössä kerrottiin kehittäneen oma-aloitteisuutta ja opettaneen ottamaan vastuuta omasta työstään. Toisaalta kiireen vuoksi osa tutkinnonsuorittajista kertoi palautteen saamisen jääneen vähäiseksi. Opiskelijan ammatillisen kasvun ja kehittymisen kannalta on kuitenkin tärkeää saada säännöllisesti palautetta työpaikkakouluttajalta. Väliarvioinneissa tutkinnonsuorittajat olivat kuitenkin saaneet mahdollisuuden palautteeseen. Toisaalta työn ja opiskelun yhdistäminen oli ollut ajoittain myös henkisesti ja fyysisesti raskasta. Eritoten nuoret opiskelijat pääsivät oppisopimuksessa opiskellessaan näkemään jo koulutuksen aikana, millaista työskenteleminen tutkinnon suorittamisen jälkeen todellisuudessa on. Tämän takia valmiudet työskennellä konkreettisen työn parissa tutkinnon suorittamisen jälkeen ovat todennäköisesti hyvät. Eritoten nuoret tutkinnonsuorittajat korostivat opintojen raskautta, mutta syyt siihen olivat erilaisia kuin maahanmuuttajataustaisilla tutkinnonsuorittajilla. Ero maahanmuuttajataustaisiin tutkinnonsuorittajiin saattoi syntyä siitä, että taustalla oli voinut vaikuttaa maahanmuuttajien omasta kulttuurista nousevat tavat suhtautua työhön ja työntekoon sekä ylipäättään aikaisempi iän myötä tullut elämäkokemus. Koulunkäynti koettiin välillä jopa niinkin raskaaksi, että opintojen lopettaminen oli osalla opiskelijoista käynyt mielessä tai sitä oli vakavasti harkittu. Syyt siihen, miksi opinnot olisi lopetettu, löytyivät niin yksityiselämästä kuin opiskelusta itsestään. Lopettamista ei kuitenkaan kenenkään kohdalla tapahtunut. Tukea saatiin tarpeeksi vaikeissa tilanteissa niin tukiverkostosta kuin yksityiselämästäkin opiskelun jatkumisen mahdollistamiseksi. Koulutuksen jatkamiseen ja opinnoissa etenemiseen vaikutti selvästi myös tutkinnonsuorittajan oma motivaatio saada ammattipätevyys itselleen.

Maahanmuuttajataustaisten tutkinnonsuorittajien kertomista kokemuksista kieli-aspekti ilmeni suurimpana haasteita aiheuttavana tekijänä. Kielen osaaminen oli suurin yksittäinen tekijä, jolla oli vaikutusta opiskelijan opiskelumotivaatioon. Osa haastatelluista maahanmuuttaja-

taustaisista tutkinnonsuorittajista koki, etteivät he hallinneet koulutuksen loppupuolella suomen kieltä riittävästi, vaikka he kokivat selviytyvänsä pääsääntöisesti käytännön työtehtävissä sillä kielitaidolla, joka heillä oli. Jokainen maahanmuuttaja olisi kaivannut opintoihinsa sisällytettävän lisää suomen kielen opetusta. Näyttötutkintojärjestelmän tutkinnon perusteet määrittelevät sen, mitä opintoihin kuuluu, eikä se sisällä suomen kielen opetusta. Opiskelijan suomen kielen lähtötaso tulee olla opintoja aloittaessa sellainen, että hän selviytyy suomenkielisestä opetuksesta. Voimme tästä huolimatta pohtia, olisiko mahdollista ja tulisiko kieliohjelmaa sisällyttää opetussuunnitelmaan. Toisaalta on myös huomioitava, että kielitaidon omaksuminen ei johdu pelkästään koulun kielten opetuksen tarjonnasta, vaan kielen oppimisessa ja omaksumisessa on vastuu myös opiskelijalla itsellään.

Tutkinnonsuorittajat olivat tyytyväisiä saamaansa kohteluun opiskelun aikana. He kokivat tulensa hyvin kohdelluiksi koulussa ja työpaikalla niin viranomaistahojen kuin työkavereidenkin osalta. Haastateltavilta kysyttiin myös kouluarvosanaa oppisopimuskoulutukselle asteikolla huono-hyvä (1-5). Arvosanan antoi kahdeksasta tutkinnonsuorittajasta seitsemän, ja keskiarvoksi saimme 4. Osalle haastatelluista arvosana viisi oli selvä, koska he eivät löytäneet opiskeluista mitään negatiivista. Arvosana antaa viitteellisen käsityksen siitä, miten tuettu oppisopimuskoulutus kokonaisuudessaan koettiin. Annetun arvosanankin perusteella voimme todeta, että tutkinnonsuorittajat olivat olleet pääosin tyytyväisiä koulutukseen.

Haastateltavat pitivät työstään niin tutkinnon suorittamisen aikana kuin valmistumisen jälkeenkin. Kaikki tutkinnonsuorittajat olivat kiinnostuneita omasta alastaan ja valinta lähteä opiskelemalleen alalle oli tapahtunut tutkinnonsuorittajan omasta päätöksestä. Motivaatio kouluttautua alalle tai työskennellä alalla nousi työllistymisen tarpeesta ja omasta kiinnostuksesta alaa kohtaan. Toisaalta tutkinnonsuorittajat kertoivat myös kiinnostuksestaan jatkokoulutusmahdollisuuksia kohtaan täysin eri alalle kuin siihen, mihin he haastatteluhetkellä olivat valmistumassa.

Koulutukseen pääseminen ja oppisopimuksessa opiskeleminen olivat tukeneet opiskelijoiden elämänlaatua ja hyvinvointia. Esimerkiksi vanhemmilla maahanmuuttajataustaisilla tutkinnonsuorittajilla muita vaihtoehtoja kouluttautua ei mahdollisesti olisi ollut, sillä kielitaidon haasteet olisivat tulleet vastaan tavallisen oppisopimuksen solmimisessa tai aikuisopiskelussa. Koulutuspaikat tuetussa oppisopimuksessa olivat antaneet kaikille tutkinnonsuorittajille työelämän kontekstin, jossa toteuttaa itseään työn parissa ja kokea itsensä tarpeelliseksi. Tutkinnonsuorittajat olivat päässeet tekemään sitä, mihin heillä oli motivaatiota. Säännöllinen työrytmi oli antanut varsinkin nuorille keinoja hallita arkielämää myös kouluajan ulkopuolella. Ammattipätevyyden saaminen koulutuksen avulla oli antanut tutkinnonsuorittajille valoisimmat työnäkymät työmarkkinoilla, sillä kuten aikaisemmin totesimme, ovat ammattiin koulu-

tettujen mahdollisuudet työllistyä huomattavasti paremmat kuin pelkän peruskoulun varassa olevilla.

Eritoten nuoret tutkinnonsuorittajat kertoivat oppisopimusopiskelun rytmittäneen heidän elämäänsä, antaneen varmuutta tulevaisuuteen ja opettaneen suunnittelemaan omaa aika- tauluaan. Tämän perusteella voimme päätellä, että opiskeleminen tuetussa oppisopimuskou- lutuksessa oli vaikuttanut positiivisesti opiskelijoiden arjenhallintaan sekä antanut työkaluja arkielämään. Näin ollen tuetussa oppisopimuksessa ei ole kyse pelkästään opiskelijan tutkin- non suorittamisesta ja työllisyyden edistämisestä, vaan opiskelu vaikuttaa opiskelijoihin koko- naisvaltaisemmin.

Yhteenvetona Tuettu oppisopimuskoulutus: Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppiso- pimusopiskelijan tukena -hankkeen tavoitteiden kannalta voimme todeta, että haastateltujen tutkinnonsuorittajien kokemukset tuetusta oppisopimuskoulutuksesta olivat positiivisia, eikä tuloksista ilmene suuria ristiriistoja. Hankkeen tavoitteet olivat täyttyneet hyvin haastateltu- jen tutkinnonsuorittajien elämässä. Oppisopimuspaikkojen järjestämisessä oli onnistuttu, jol- loin koulutuksen tai työelämän ulkopuolella olleet nuoret ja maahanmuuttajat oli saatu onnis- tuneesti koulutuksen piiriin. Haastateltavat olivat joko jo suorittaneet tutkintonsa tai olivat opintojensa loppuvaiheessa, eikä yhdenkään haastatellun tutkinnonsuorittajan opiskelu ollut johtanut oppisopimuksen purkautumiseen ja koulutuksen lopettamiseen. Hankkeen yhtenä tavoitteena oli oppisopimusten purkautumisen ehkäisy, mikä oli toteutunut kaikkien haasta- teltavien kohdalla. Osa oli harkinnut oppisopimuksen lopettamista, mutta oikean tuen avulla tutkinnonsuorittajat olivat selviytyneet hankalista vaiheista. Kukaan tutkinnonsuorittajista ei ollut kokenut jääneensä ilman tukea. Näin ollen myös tavoite tutkinnon suorittamisen tukemi- sesta oli toteutunut. Maahanmuuttajaopiskelijoille oli hankkeen myötä luotu mahdollisuus suorittaa ammatillinen pätevyys tuetusti oppisopimuskoulutuksella, mikä oli ollut myös yhtenä hankkeen tavoitteena. Myös työllistyminen avoimille työmarkkinoille koulutuksen jälkeen oli monen tutkinnonsuorittajan kohdalla todellista. Kaikki jo koulutuksesta valmistuneet tutkin- nonsuorittajat olivat työsuhteessa. Myös osalla opintojen loppuvaiheessa olleilla tutkinnonsuo- rittajilla oli jo tiedossa työpaikka opintojen jälkeen tai hyvin todennäköiseksi koettu mahdol- lisuus jatkaa samassa työssä oppisopimuskoulutuksen jälkeenkin. Näin ollen voimme olettaa tuetun oppisopimuskoulutuksen myös lisänneen nuorten sekä maahanmuuttajataustaisten ai- kuisten työllistymistä.

Kun otetaan huomioon tutkimustamme varten haastateltu kohderyhmä, voimme todeta, että haastatelluista kahdeksasta tutkinnonsuorittajasta moni ei olisi todennäköisesti pystynyt suo- riutumaan opinnoistaan perinteisessä päiväopiskelussa tai tavallisessa oppisopimuskoulutuk- sessa ilman tuetun oppisopimuksen tukiverkostoa ja yksilöllistä opiskelijan ohjausta. Tutki-

muksemme tulos tukee tuetun oppisopimuksen kannattavuutta ja sen hyödyllisyyttä opiskelijoille, jotka tarvitsevat tukea opintojensa aikana.

6.2 Tutkimuksen luotettavuus ja pätevyys

Suurimmat tutkimustuloksiin vaikuttavat tekijät ilmenivät haastattelutilanteissa ja aineistoa analysoitaessa. Tutkimuksen validius eli pätevyys tarkoittaa sitä, että tutkimuksessa käytetty mittari tai tutkimusmenetelmä mittaa juuri sitä ominaisuutta, mitä niiden on tarkoituskin mitata. Esimerkiksi kyselylomaketta käytettäessä vastaajat saattavat ymmärtää lomakkeessa esitetyt kysymykset toisin kuin tutkija on niitä valitessaan ajatellut. Tällöin käytetty mittari aiheuttaa tuloksiin virheitä. (Hirsijärvi ym. 2010, 231-232.) Kaikki haastateltavat eivät kieliongelmien takia ymmärtäneet esitettyjä kysymyksiä haluamallamme tavalla. Näin ollen tulosten tulkitsemiseen vaikutti se, etteivät maahanmuuttajat aina ymmärtäneet selvästi kaikkia kysymyksiä ja osa heidän vastauksistaan oli vaikeasti tulkittavissa. Maahanmuuttajien haastattelutilanteissa saatiin apua koulutustarkastajalta, joka selitti tai muotoili haastateltavalle kysymyksemme uudelleen, jos kysymyksen ymmärtäminen oli vaikeaa. Koulutustarkastaja antoi myös vastauksia yksittäisiin kysymyksiin, mikäli kysymykset olivat haastateltavalle liian haastavia kieliongelmien takia. Vastauksen saimme näin ollen välillä kolmannelta osapuolelta. Koulutustarkastajan mukana oleminen haastattelutilanteessa saattoi vaikuttaa siihen, mitä haastatellut tutkinnonsuorittajat sanoivat haastattelutilanteessa. Koulutustarkastaja auttoi lähinnä kysymyksissä, jotka koskivat esimerkiksi tutkinnon tarkkoja nimiä tai koulutuksessa mukana olleiden henkilöiden virkanimikkeitä, eikä hän vastannut esimerkiksi kysymyksiin, joissa pohdittiin haastateltavan tunnetiloja tai mielipiteitä.

Kvalitatiivisessa tutkimuksessa reliabiliteettiin tulee kiinnittää huomiota esimerkiksi tekstejä analysoitaessa, kategorisoitaessa ja koodatessa. Haastattelututkimuksissa haastatteluiden esitestaus ja harjoittelu sekä yhdenmukainen muistiinpanomenetelmä lisäävät tutkimuksen luotettavuutta. (Saaranen-Kauppinen & Puusniekka 2006d.) Haastattelurunkoa olisimme voineet testata ennen haastatteluiden toteuttamista henkilöllä, joka ei olisi kuulunut haastattelujoukkoon, mutta olisi opiskellut oppisopimuskoulutuksessa. Haastattelurungon testausta emme kuitenkaan tehneet, sillä testihenkilöä ei haluttu leimata koehenkilöksi. Tästä syystä kokeilimme haastattelulomaketta opinnäyte- ja hanketyöryhmän parissa. Hanketyöryhmän henkilöstö kuitenkin tunsu koulutusprosessin ja opiskelijat hyvin, joten onnistuimme laatimaan haastattelurungon opiskelijalähtöiseksi.

Tutkimuksemme tulokset ovat luotettavia. Aineistossa olevat tutkinnonsuorittajien kertomat asiat ovat tutkinnonsuorittajien omakohtaisia kokemuksia. Haastattelut litteroitiin sanasta sanaan, eikä aineiston pelkistämismuutoksissa jätetty pois tulosten kannalta olennaisia asioita. Hirsijärven ym. (2010) mukaan tutkimuksen reliabiliteetti tarkoittaa mittaustulosten toistetta-

vuutta eli sitä, ettei tutkimus anna sattumanvaraisia tuloksia. Tulosta voidaan pitää reliaabelina esimerkiksi silloin, kun kaksi eri arvioijaa päätyy samanlaiseen tulokseen, tai jos tutkimustulos on sama tutkittaessa samaa henkilöä uudelleen eri tutkimuksessa. (Mt., 231.) Aineistosta nostamiemme asioiden pohjalta saadut tulokset ovat luotettavia, sillä johtopäätökset olemme tehneet yhdessä opinnäytetyöryhmämme kesken niin, että olemme tarkastellessamme ja pohtiessamme tuloksia olleet päätelmissämme samaa mieltä. Emme muodostaneet johtopäätöksiä niistä vastauksista, jotka eivät olleet loogisia kysyttyjen kysymysten kanssa tai eivät olleet muulla tavoin mittauskelpoisia. Kohtasimme muutaman tällaisen tilanteen analysoidessamme maahanmuuttajaopiskelijoiden aineistoa, sillä haastateltavien tullessa monesta eri kulttuurista myös kulttuurin vaikutus haastattelutilanteessa nousi esille. Eri kulttuurien edustajat ymmärsivät asioita eri tavalla, eikä tämä johtunut aina kielitaidon puutteesta.

6.3 Hyödynnettävyys

Tutkimustuloksiemme pohjalta työelämän edustajat, Lahden kaupungin nuorisopalvelut sekä Koulutuskeskus Salpaus, voivat kehittää tuetun oppisopimuksen mallia Päijät-Hämeen alueella entistä opiskelijälähtoisemmäksi. Tutkimuksemme tuloksien avulla yhteistyötahot voivat kehittää myös muita palveluitaan ja hyödyntää tuloksia jatkohankkeita varten. Tutkimuksen tuloksia voidaan hyödyntää Lahden alueen lisäksi valtakunnallisesti työpajayhdistyksen kautta. Lahden nuorisopalveluiden edustajat voivat viedä tutkimuksemme tulokset tarkasteltavaksi työpajayhdistyksen yhteisiin valtakunnallisiin seminaareihin, jolloin tutkimuksemme tulokset ovat ainakin teoriassa hyödynnettävissä, kun tuettua oppisopimuskoulutuksen mallia kehitetään valtakunnallisesti.

Jatkotutkimuksena ehdotamme seurantatutkimuksen toteuttamista haastatelluille tutkinnon suorittajille teemalla "mitä opiskelijoille kuuluu viiden vuoden jälkeen". Tämä jatkotutkimus kertoisi siitä, millä tavoin opiskelijoiden työelämä oli alkanut ja ovatko he yhä samalla alalla vai ovatko he siirtyneet toiselle alalle. Toisessa jatkotutkimuksessa voisi haastatella tutkinnon alkuvaiheessa opiskelevia tutkinnonsuorittajia. Suurin osa tutkimuksessamme haastatelluista opiskelijoista kertoi opintojen alkuvaiheen olleen haastava. Tästä tutkimuksesta saisi ajankohtaista tietoa siitä, onko opintojen aloittamisessa ollut samanlaisia haasteita kuin tutkimuksessamme mukana olleilla opiskelijoilla. Jatkotutkimuksessa tutkittaisiin osaltaan sitä, miten paljon koulutus kehittyy ja ovatko asiat muuttuneet. Seuraava jatkotutkimus voitaisiin tehdä tutkinnonsuorittajista, jotka ovat lopettaneet koulutuksen kesken. Tutkimuksessa voitaisiin selvittää syitä lopettamiselle ja mitä opiskelijat ovat koulutuksen lopettamisen jälkeen tehneet. Myös tuetun oppisopimuskoulutuksen yleistymistä tulevaisuudessa Suomessa voitaisiin tutkia, sillä tällä hetkellä tuettu oppisopimuskoulutus ei vielä ole valtakunnallisesti yleinen opiskelumuoto. Tämä tutkimus kertoisi myös siitä, miten opintotarjontaa kehitetään ja

koetaanko tuettu oppisopimus vielä tulevaisuudessa niin tarpeelliseksi, että sen tarjoamista on syytä lisätä.

Lähteet

Julkaistut

- Ahola, S. & Kivelä, S. 2007. Elämää nivelvaiheessa. Nuorten syrjäytymisen ehkäisy. VaSKooli-projektin loppuraportti. Turun yliopisto. Koulutussosiologian tutkimuskeskus, RUSE. Viitattu 9.1.2013. http://www.vaskooli.fi/elamaa_nivelvaiheissa.pdf
- Forsander, A. 2002. Luottamuksen ehdot. Maahanmuuttajat 1990-luvun suomalaisilla työmarkkinoilla. Helsinki: Väestöliiton tutkimuslaitos.
- Helne, T. 2002. Syrjäytymisen yhteiskunta. Helsinki: Stakes.
- Herkman, J. n.d. Empiirisen tutkimuksen tutkimus- ja tiedonkeruumenetelmiä. Viitattu 11.2.2013. http://www.cs.utu.fi/kurssit/connet/kaytettavyys/materiaali/herkman/usable/Herkman_teksti_tulostettava.htm
- Hirsijärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 2010. Tutki ja kirjoita. 15.-16. painos. Helsinki: Tammi.
- Ihalainen, J. & Kettunen, T. 2011. Turvaverkko vai trampoliini. Sosiaaliturvan mahdollisuudet. 6. painos. Helsinki: WSOY.
- Kansalaisuuslaki 359/2003.
- Komonen, K. 2001. Koulutusyhteiskunnan marginaalissa? Ammatillisen koulutuksen keskeyttäneiden nuorten yhteiskunnallinen osallisuus. Joensuun yliopiston yhteiskuntatieteellisiä julkaisuja n:o 47. Joensuu: Joensuun yliopisto.
- Koulutuskeskus Salpaus. n.d. Oppisopimuskoulutuksen opas opiskelijalle, työpaikkakouluttajalle ja työnantajalle. Lahti: Koulutuskeskus Salpaus, Aikuiskoulutus ja työelämäpalvelut.
- Lahden kaupungin nuorisopalvelut. n.d. a. Tietoa. Lahden kaupungin nuorisopalvelut & Lahden kaupunki. Viitattu 24.2.2013. <http://www.nuorilahti.net/index.php?id=5>
- Lahden kaupungin nuorisopalvelut. n.d. b. Työtä ja harjoittelua. Yleistä. Lahden kaupungin nuorisopalvelut & Lahden kaupunki. Viitattu 31.1.2013. http://www.nuorilahti.net/ammattilliset_pajat/
- Laine, A., Ruishalme, O., Salervo, P., Sivén, T. & Välimäki, P. 1999. Opi ja ohjaa sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: WSOY.
- Laine, T. 2010. Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa Aaltola, J. & Valli, R. (toim.). Ikkunoita tutkimusmetodeihin I. Metodien valinta ja aineistonkeruu. Virikkeitä aloittelevalle tutkijalle. 3. painos. Jyväskylä: PS-kustannus, 28-45.
- Laine T., Hyväri S. & Vuokila-Oikonen P. 2010. Mitä on syrjäytymisen vastainen työ? Teoksessa Laine T., Hyväri S. & Vuokila-Oikonen P. (toim.). Syrjäytymistä vastaan sosiaali- ja terveysalalla. Helsinki: Tammi, 9-25.
- Leino, O. 2011. Oppisopimusopiskelijan oppimisen henkilökohtaistaminen ja oppimismahdollisuudet työpaikalla. Publications of the University of Eastern Finland. Dissertations in Education, Humanities, and Theology No 20. Joensuu: University of Eastern Finland. Viitattu 10.1.2013. http://epublications.uef.fi/pub/urn_isbn_978-952-61-0593-2/urn_isbn_978-952-61-0593-2.pdf

Linnakangas, R. & Suikkanen, A. 2004. Varhainen puuttuminen. Mahdollisuus nuorten syrjäytymisen ehkäisemisessä. Sosiaali- ja terveysministeriön selvityksiä 7. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriö.

Mantela, J. & Vuokila-Oikkonen, P. 2010. Syrjäytyminen ja sosiaalinen pääoma -käsitteiden määrittely CDS-hankkeessa. Diakonia-ammattikorkeakoulu. Viitattu 11.1.2013.
http://cds.diak.fi/ff_customcss/Tiedostot/Materiaalit/images/Syrj_ytyminen_ja_sosiaalinen_p_oma.pdf

Niemelä, P. 2009. Ihmisen toiminnallisuus ja hyvinvointi sosiaalityön teoreettisen ymmärryksen perustana. Teoksessa Mäntysaari, M., & Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.). Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus, 209-236.

Nikkilä, M. 2012. Oppisopimuskoulutuksen opas 2012. 21. painos. Oulu: Veltor.

Myrskylä, P. 2012. Hukassa - keitä ovat syrjäytyneet nuoret? EVA-analyysi No. 19. Viitattu 4.2.2012. <http://www.eva.fi/wp-content/uploads/2012/02/Syrjaytyminen.pdf>

Nuorisotakuu. 2013. Koulutustakuu - koulutuspaikka jokaiselle juuri peruskoulun päättäneelle. Viitattu 9.1.2013. <http://www.nuorisotakuu.fi/index.phtml?s=5075>

Opetushallitus. 2010. Koulutusnetti. Maahanmuuttajien koulutus. Viitattu 11.1.2013.
<http://www.koulutusnetti.fi/?path=maahanmuuttajat>

Opetushallitus. 2012. Aikuisten maahanmuuttajien kotoutumiskoulutuksen opetussuunnitelman perusteet 2012. Määräykset ja ohjeet 2012:1. Viitattu 11.1.2013.
http://www.oph.fi/download/139342_aikuisten_maahanmuuttajien_kotoutumiskoulutuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2012.pdf

Opetusministeriö. 2003. Lasten ja nuorten syrjäytymisen ennaltaehkäisy koulutuksen alalla. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2003:4. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Viitattu 9.1.2013.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2003/liitteet/opm_149_tr04.pdf?lang=fi

Opetusministeriö. 2005. Perusopetuksen ja toisen asteen koulutuksen nivelvaiheen kehittämistyöryhmän muistio. Opetusministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2005:33. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Viitattu 6.1.2013.
http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2005/liitteet/opm_270_tr33.pdf?lang=sv

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2011. Oppisopimuskoulutuksen laadun kehittäminen. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2011:8. Koulutus- ja tiedepolitiikan osasto. Viitattu 4.1.2013.
<http://www.minedu.fi/export/sites/default/OPM/Julkaisut/2011/liitteet/tr08.pdf?lang=fi>

Opetus- ja kulttuuriministeriö. 2013. Nuorisotakuu tuli voimaan. Tiedote 1.1.2013. Viitattu 6.1.2013. <http://www.minedu.fi/OPM/Tiedotteet/2013/01/nuorisotakuu.html?lang=fi>

Pohjanpalo, O. 2013. OAJ tyrmää koulutuspaikkojen karsimisen: Nuorisotakuun kivijalka rapautuu. Helsingin Sanomat 19.2.2013. Viitattu 24.2.2013.
<http://www.hs.fi/kotimaa/OAJ+tyrm%C3%A4%C3%A4+koulutuspaikkojen+karsimisen+Nuurisotakuun+kivijalka+rapautuu/a1361241796553>

Raunio, K. 2006. Syrjäytyminen. Sosiaalityötä kiinnostavia näkökulmia. Helsinki: Sosiaali- ja terveysturvan keskusliitto ry.

- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005a. Tutkimushaastattelu ja vuorovaikutus. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 22-56.
- Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. 2005b. Johdanto. Teoksessa Ruusuvuori, J. & Tiittula, L. (toim.) Haastattelu. Tutkimus, tilanteet ja vuorovaikutus. Tampere: Vastapaino, 9-21.
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006a. Tapaustutkimus. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovarasto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 10.1.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L5_5.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006b. Strukturoitu ja puolistrukturoitu haastattelu. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovarasto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 4.1.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L6_3_3.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006c. Aineisto- ja teorialähtöisyys. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovarasto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 4.1.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L2_3_2_3.html
- Saaranen-Kauppinen, A. & Puusniekka, A. 2006d. Reliabiliteetti. KvaliMOTV - Menetelmäopetuksen tietovarasto. Tampere: Yhteiskuntatieteellinen tietoaarkisto. Viitattu 4.1.2013. http://www.fsd.uta.fi/menetelmaopetus/kvali/L3_3_2.html
- Sisäasiainministeriö. n.d. Maahanmuuton vuosikatsaus 2011. Viitattu 30.1.2013. http://www.migri.fi/download/34214_maahanmuutto_2011_tilastokatsaus.pdf
- Sipilä, J. 1979. Sosiaalisten ongelmien synty ja lievittäminen. Helsinki: Tammi.
- Sutela, H. 2005. Maahanmuuttajien elämää Suomessa. Helsinki: Prima.
- Suutari, M. 2002. Nuorten sosiaaliset verkostot palkkatyön marginaalissa. Nuorisotutkimusverkosto. Nuorisotutkimusseura julkaisuja 26. Helsinki: Yliopistopaino Oy.
- Takala, M. 1992. "Kouluallergia" - yksilön ja yhteiskunnan ongelma. Tampereen yliopiston kasvatustieteidenlaitos. Acta Universitatis Tamperensis ser A vol 335. Tampere: Tampereen yliopisto.
- Tietoa oppisopimuskoulutuksesta. 2010. Oppisopimuksen tiedotuslehti Osaja 1/2010. Suomen oppisopimuskoulutuksen järjestäjät ry, 22-23. Viitattu 11.1.2013. www.suomenopso.fi/@Bin/139624/OSAAJA+1-10.pdf?Action=Save
- Tilastokeskus. 2005. Maahanmuuttajat vaikeuksien kautta Suomen työmarkkinoille. Viitattu 11.1.2013. http://www.stat.fi/tup/tietoaika/tilaajat/ta_03_05_maahanmuuttajat.html
- Tilastokeskus. 2010. Mitä sosiaalinen pääoma on? Viitattu 30.1.2013. <http://www.stat.fi/tup/sospo/kasite.html>
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. 8. uud. laitos. Helsinki: Tammi.
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012a. Nuorten yhteiskuntatakuu 15.3.2012. TEM-raportteja 8/2012. Työllisyys- ja yrittäjyysosasto. Viitattu 10.1.2013. http://www.nuorisotakuu.fi/files/34024/Nuorten_yhteiskuntatakuu_2013_-raportti.pdf
- Työ- ja elinkeinoministeriö. 2012b. Maahanmuuttajien kotouttaminen. Viitattu 11.1.2013. <http://www.tem.fi/index.phtml?s=4626>
- Valtakunnallinen työpajajyhdistys. n.d. Työpajatoiminta kannattaa aina - keskeisiä käsitteitä. Viitattu 31.1.2013. http://www.tpy.fi/@Bin/221212/keskeiset_kasitteet.pdf

Valtakunnallinen työpajayhdistys. 2012. Seinätön valmennus ja valmentava vaihe. Power Point -esitys. 8.3.2012. Viitattu 18.2.2013.
<http://www.tpy.fi/@Bin/215559/Mallintaminen.pptx>

Valtion kotouttamisohjelma. n.d. Hallituksen painopisteet vuosille 2012-2015. Viitattu 11.1.2013. https://www.tem.fi/files/33350/Valtion_kotouttamisohjelma_vuosille_2012-2015_1.6.2012_2.pdf

Viinisalo, K. 2013. Oppisopimus auttaisi nuoria työllistymään. Vieraskynä. Helsingin Sanomat 9.2.2013, 5.

Julkaisemattomat

Hulkkonen, M. 2011. Tuettu oppisopimuskoulutus Horisontissa. Power Point -esitys.

Nauha, M. 2011. Tuettu oppisopimuskoulutus. Power Point -esitys.

Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena. 2010. Tuetun oppisopimuskoulutuksen hankesuunnitelma. 2.11.2010. Päijät-Hämeen Koulutuskonserni: Koulutuskeskus Salpaus.

Yksilöllinen ohjaus ja toimivat verkostot oppisopimusopiskelijan tukena. 2011. Tuetun oppisopimuskoulutuksen hankeraportti. 19.8.2011. Päijät-Hämeen koulutuskonserni: Koulutuskeskus Salpaus.

Yksilöllinen ohjaus ja toimivat tukiverkostot oppisopimusopiskelijan tukena. 2013. Tuetun oppisopimuskoulutuksen hankeraportti. 21.1.2013. Päijät-Hämeen koulutuskonserni: Koulutuskeskus Salpaus.

Liitteet

Liite 1. Nuoria tutkinnonsuorittajia varten lähetetty haastattelukutsu.....	59
Liite 2. Haastattelun kysymysrunko	60
Liite 3. Esimerkki sisällönanalyysin toteuttamisesta tutkimuksessamme	65

Liite 1. Nuoria tutkinnonsuorittajia varten lähetetty haastattelukutsu

20.8.2012

Tervehdys!

Olemme kolme sosionomiopiskelijaa Laurean ammattikorkeakoulusta ja teemme lopputyötä liittyen tuettuun oppisopimuskoulutukseen. Tarkoituksena on haastatella opiskelijoita lopputyötämme varten. Haastattelun tarkoituksena on selvittää mitkä ovat olleet opiskelijoiden kokemukset koulutuksesta. Toivomme, että suhtaudutte myönteisesti kutsuun, ja että opiskelijalle järjestyy mahdollisuus tulla haastatteluun sovittuna päivänä.

Haastattelussa käydään muun muassa läpi seuraavia asioita: muistellaan oppisopimuksen aloitusvaihetta, kokemuksia työelämästä/opiskelusta sekä tulevaisuuden suunnitelmia. Vastaukset ovat arvokkaita, sillä niiden avulla saamme tärkeää tietoa tuetusta oppisopimuskoulutuksesta.

Kutsumme opiskelijan haastatteluun 10.9, 12.9 tai 13.9. klo 12–16 Sammonkatu 8B, toiseen kerrokseen Horisontin tiloihin.

Tule rentona omana itsenäsi. Kaikki haastattelut ovat luottamuksellisia, sillä haastateltavia ei voida tunnistaa lopputyömme tekstistä. Varaa haastatteluun aikaa kaksi tuntia.

Horisontin työntekijä ottaa opiskelijaan yhteyttä aikataulun sopimisesta tarkemmin.

Ystävällisin terveisin,

Tiina Myllymäki, Pyry Pulkkinen ja Lauri Kontkanen, sosionomiopiskelijat,

Yhteyshenkilö

Matti Hulkkonen,
Horisontin toiminnanohjaaja
Lahden kaupungin nuorisopalvelut

Liite 2. Haastattelun kysymysrunko

Taustatiedot

Sukupuoli: mies nainen

Ikä:

Lähtökohdat, alku

Maahanmuuttajille: Mistä olet kotoisin? Kauanko olet ollut Suomessa?

Milloin olet aloittanut oppisopimuskoulutuksen?

Oletko valmistunut?

Milloin valmistut?

Milloin olet valmistunut?

Opiskelijoille: Mitä opiskelet oppisopimuskoulutuksessa?

Valmistuneille: Mitä opiskelit oppisopimuskoulutuksessa?

Missä olet töissä?

Onko sinulla aikaisempaa koulutusta?

Millainen?

Mitä teit ennen oppisopimuskoulutusta?

Miten kuultit oppisopimuskoulutuksesta?

Millaista tietoa sait oppisopimuskoulutuksesta?

Keneltä tai mistä tiedon sait?

Vastasiko tieto kokemaasi?

Opiskelijoille:

Mikä sai sinut valitsemaan juuri tämän koulutusalan?

Valmistuneille:

Mikä sai sinut valitsemaan juuri tämän koulutusalan?

Mikä sai sinut valitsemaan juuri tämän ammatin?

Työelämä: Miten opiskelijat ovat kokeneet opiskelun ja työelämän?

Miltä oppisopimuskoulutuksen (työn/koulun) aloittaminen sinusta tuntui?

Mitkä asiat tekivät mielestäsi oppisopimuskoulutuksen aloittamisen vaikeaksi tai helpoksi?

Miten sinut otettiin vastaan työpaikalla?

Entä koulussa?

Esim. miten työyhteisö/työtoverit ottivat sinut vastaan? Entä esimiehet?

Miltä vastaanotto tuntui sinusta?

Onko sinua kohdeltu hyvin oppisopimuskoulutuksen aikana?

Millaisissa tilanteissa?

Onko sinua kohdeltu huonosti oppisopimuskoulutuksen aikana?

Millaisissa tilanteissa?

Oletko koskaan kokenut jääneesi yksin oppisopimuskoulutuksen aikana?

Missä tilanteissa olet kokenut näin tapahtuneen?

Miltä opiskelun ja työn yhdistäminen on tuntunut?

Millaisia haasteita olet kokenut siihen liittyen?

Entä onnistumisia?

Miten olet ratkaissut opiskelun ja työn yhdistämiseen liittyvät ongelmat?

Mikä auttaa sinua jaksamaan töissä oppisopimuskoulutuksen aikana?

Entä koulussa?

Valmistuneille: Entä nyt, kun olet työelämässä?

Millaisissa tilanteissa olet tarvinnut jonkun toisen apua töissä?

Millaisissa tilanteissa olet tarvinnut jonkun toisen apua koulussa?

Kenen puoleen olet näissä tilanteissa ensimmäisenä kääntynyt?
Kuka on ollut helposti lähestyttävien? Miksi?

Miten yhteistyö sinun, koulun ja työpaikan välillä on sujunut?

Maahanmuuttajille: Oletko saanut tukea muilta maahanmuuttajilta?

Nuorille: Oletko saanut tukea muilta nuorilta?

Millaista tuki on ollut?

Kuinka tärkeänä olet sitä pitänyt?

Opintopolku: Miten opiskelijat ovat kokeneet opiskeluaikansa?

Mitkä ovat olleet mieleenpainuvimmat hetket oppisopimuskoulutuksen aikana?

Mitä erityisiä asioita sinulle on jäänyt mieleen? Miksi?

Mitkä ovat mielestäsi kolme tärkeintä asiaa, mitä olet oppisopimuskoulutuksen aikana oppinut?

Miksi juuri nämä ovat tuntuneet tärkeimmiltä?

Onko koulutuksessa jotakin, mitä olisit kaivannut lisää?

Onko oppisopimuskoulutuksessa ollut jotain huonoa?

Miksi? Mistä et ole pitänyt?

Onko oppisopimuskoulutuksen lopettaminen käynyt mielessä koulutuksen aikana?

Millaisissa tilanteissa olet harkinnut oppisopimuskoulutuksen lopettamista?

Miten nämä tilanteet ratkaistiin?

Millaisen arvosanan antaisit oppisopimuskoulutuksesta kokonaisuudessaan? (huono 1-5 kiitettävä)

Miksi valitsit juuri tämän arvosanan?

Opiskelijoille: Miltä sinusta tuntuu opintojen tässä vaiheessa?

Koetko itsesi valmiiksi ammattilaiseksi? Onko vielä jotain, jota sinun täytyisi harjoitella? Missä asioissa koet olevasi hyvä?

Valmistuneille: Miltä sinusta tuntuu oppisopimuskoulutuksen jälkeen?

Koetko itsesi valmiiksi ammattilaiseksi? Onko vielä jotain, jota sinun täytyisi harjoitella? Missä asioissa koet olevasi hyvä?

Työssä oleville: Millaista työn aloittaminen oppisopimuskoulutuksen jälkeen oli?

Tulevaisuus: Millä tavoin opiskelijat näkevät tulevaisuuden?

Opiskelijoille: Onko sinulla tiedossa työpaikka opintojen jälkeen?

Jos kyllä,
niin millainen työ on kyseessä?
Onko se omaan alasi liittyvä vai jotakin muuta?
Onko työ vakituinen (vai osa-aikainen)?

Jos ei,
Aiotko hakea jotain työtä? Millaista?
Millaisessa työpaikassa haluaisit työskennellä?

Valmistuneille:

Työssä oleville: Oletko tyytyväinen nykyiseen työhösi?

Jos kyllä;
Mistä erityisesti pidät työssäsi?

Jos ei;
Millaisessa työpaikassa haluaisit työskennellä?

Työttömille: Aiotko hakea jotain työtä? Millaista?
Millaisessa työpaikassa haluaisit työskennellä?

Millaisia tulevaisuuden suunnitelmia sinulla on?
Mistä haaveilet? Missä näet itsesi viiden vuoden kuluttua?
Haluaisitko opiskella tai kouluttautua vielä lisää?

Vapaa sana

Haluaisitko lisätä vastauksiisi jotain? Tai muuttaa niitä?

Jos tulee myöhemmin mieleen jotain, voit olla yhteydessä (etunimi.sukunimi@laurea.fi)

Liite 3. Esimerkki sisällönanalyysin toteuttamisesta tutkimuksessamme

Esitetty kysymys	Alkuperäisilmaus	Pelkistys/alaluokka vastauksesta	Yhteenveto A:n ja B:n vastauksista/ylialuokka
Haastattelija: "Miten sinut otettiin vastaan työpaikalla?"	Haastateltava A: "No tosi hyvin siis silleen, että mut otettiin työryhmän jäseneksi heti, ja just silleen mielenkiinnolla kaikki työkaverit että kun tää oppisopimus oli heillekin tuntematon. Että suurella mielenkiinnolla silleen. Tosi avoimesti ja tälle kun oli muutenkin tuttu kun oli ollut siellä harjoittelussa niin siinä ei ollut kyllä mitään ongelmia, että pääs heti ihan siihen työryhmään."	Haastateltava A: "Hyvin. Työryhmän jäseneksi heti, työkaverit olivat kiinnostuneita oppisopimuksesta. Alkaisempi työkokemus harjoittelusta vaikutti vastaanottoon."	Nuoret on otettu vastaan hyvin työpaikalla. Tausalla hyvään vastaanottoon työpaikalla arveltiin vaikuttaneen aiempi työkokemus alalta, ennestään tuttu työyhteisö työharjoitteluiden kautta sekä työyhteisön kiinnostus ja uteliaisuus oppisopimuskoulutusta kohtaan.
Haastattelija: "Miten sinut otettiin vastaan työpaikalla?"	Haastateltava B: "Siis kaikki perheytyökansiot ja paloturvallisuusuunnitelmat piti ensin niinku käydä läpi ja... neidän tykkäs tietty justin koska mä olin aikasemmin ollu ja tehny vähän (vastaavaa työtä) siinä ja ne on ollut tosi silleen... vastaanottavaisia ja haluu neuvoa ja opettaa."	Haastateltava B: "Hyvin. Perheydyttiin työhön, työkokemus taustalla. Työyhteisö sekä esimies vastaanot-tavainen ja auttava."	
	Haastattelija: "Elikä työyhteisö on ottanut hyvin vastaan? Entäs esimiehet?" Haastateltava B: "No meillä on tosi hyvä esimies et se on osa porukkaa ja sekin aina jakkaa tulkee ja kannustaa."		